

Millî Mücadele Yıllarında Marmara Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Rum ve Ermeni Çeteleri*

Rum and Armenian Irregulars Acting In Marmara Region During The Years of National Struggle

Hasan Ali POLAT**

ÖZET

Mondros Mütarekesi akabinde Osmanlı toprakları üzerindeki planlarını uygulamaya koymak için harekete geçen devletlerden birisi de Yunanistan'dır. Yunanistan, Marmara'ya dönük emelini yani "*Megali İdea*" dediği "*büyük hedef*"ini gerçekleştirmek adına Rum Patrikhanesi ile işbirliği içerisinde olmuştur. Yunanistan'ın emeli; İstanbul merkezli büyük bir Yunanistan ortaya çıkarmaktır. Tabii olarak bunu gerçekleştirmek için de Osmanlı Devleti'nin ortadan kaldırılması, bunun yanında da İtilaf Devletlerinin ikna edilmesi gerekmektedir. İşte bu noktada Yunanistan, İtilaf Devletleri nezdinde propaganda çalışmaları yürütmüş, Marmara Bölgesi'nde, Rum nüfusun *bâkim nüfus* olduğunu iddia etmiştir.

Yunanistan'ın Marmara'ya dönük faaliyetlerine İngilizler de azami ölçüde destek vermişlerdir. Yunanistan ve Rum Patrikhanesinin ortak çalışmaları ile başta İngilizler olmak üzere büyük devletlerin de yardımları neticesinde Marmara Bölgesi'nde pek çok Rum çetesi ortaya çıkarılmıştır. Mütareke döneminde Marmara Bölgesi'nde ortaya çıkan/çıkarılan Rum çetelerinden bazıları şunlardır: Todori, Bahari, Kommit, Apostol ve Apostolidis, Kırman ve Kırçaki, Paşaköylü Karaoğlan, Panayot, İstelyanus, Yeniköylü Yorgi, Pandeli, Andon, Karabıyık Dimitri, Vangel ve Vangelos, Çakır Yorgi, Anesti Kaplan (Kaptan), Kör Vasil, Milto, Hrisantos, Zafiri ve Milki (Milti) Kaptan Çetesi. Bu Rum çeteleri, Osmanlı Devleti'ndeki asayiş sorunundan istifade etmek suretiyle bölgede pek çok köyü yağmalamışlar, pek çok Müslüman Türk'ü de katletmişlerdir. Hatta Yunan askerleri içerisinde katılmak suretiyle hem Osmanlı kuvvetlerine hem de Kuvâ-yı Milliye ve Düzenli Ordu'ya karşı mücadele etmişlerdir.

Marmara Bölgesi'ndeki çete hareketlerinin içerisinde Ermeni çeteleri de yerlerini almışlardır. Mütareke döneminin karışık ortamında, Fener Rum Patrikhanesi ile Ermeni Patrikhanesi, "*ortak düşman*" olarak gördükleri Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte hareket etmişler, her hususta birbirlerini desteklemişlerdir. Buna ilaveten Rum ve Ermeni basını da birbirlerinin toprak taleplerini haklı bulup desteklemişlerdir. Rum ve Ermeni işbirliği Milli Mücadele'nin sonuçlanmasına kadar devam etmiştir. Milli Mücadele yıllarında Ermeniler, Doğu Anadolu'da bir Ermenistan'ın kurulabilmesi için Anadolu'da Yunanistan'ın kesin başarıyı sağlaması gerektiğine inanmışlardır: Bir nevi, "*Büyük Ermenistan*" yolunun "*Büyük Yunanistan*"dan geçeceği fikri Ermeniler üzerinde hâkim olmuştur. Bu yüzden ki Ermeniler, Yunanistan'ın kesin başarıyı elde edebilmesi için Ermeni çeteleri oluşturmak suretiyle sürece katkı sağlamışlardır. Ermeniler tarafından ortaya çıkan/çıkarılan çetelerden bazıları şunlardır: Yuvacıklı Vahan, Donik (Antranik), Hayzakor, Onnik, Dikran ve Ardaş. Bu çeteler de aynı Rum çeteleri gibi Marmara Bölgesi'nde huzuru bozmuşlar, pek çok köyü yağmalayıp, pek çok Müslüman Türk'ü de katletmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Çete, Rumlar, Ermeniler, Yunanistan, Megali İdea

Çalışmanın Türü: Araştırma

ABSTRACT

Greece is one of the countries which like to apply its plans on the lands of the Ottoman Empire after the signing of the Treaty of Mudros. Greece commenced an intensive activity in Marmara region as it had various plans on the cities of the region which is under the reign of the Ottoman Empire. In order to realise their aim for the Marmara region, that is *the great aim* called as *Megali İdea*, they collaborated with the Rum Patriarchate. The aim of the Greece is to found an Istanbul centred great Greece. To achieve this, The Ottoman Empire must be eliminated and the Allies must be persuaded. In this respect, Greece carried out propaganda activities among the Allies and claimed that *Rum* population was *the dominant population* in Marmara Region. At this point, Venizelos, the Prime Minister of Greece, had the population statistical of the region based mostly on the records of the Patriarchy and claimed firmly that this region must belong to the *Rums* according to this statistical.

The English also supported these activities of Greece for the Marmara significantly. As a result of the Greece and Rum Patriarchy collaboration and with the help of the great countries mainly of the English, many Rum irregulars emerged in the Marmara region. In the emergence of these irregulars, the role of the communities and committees, acting such as *Mavri Mira*, *Etnik-i Eteryä*, *Yardım*, *Trakeya and Kordus* as result of the Greece and Rum Patriarchy binary, is great. For instance, Mavri Mira Community formed irregulars in terms of *Megali İdea* and had operations in order to have the Turkish people migrate and replace Rum immigrants for the vacant places by causing chaos in the region. The activities of Mavri Mira Community were supported by the Greece Red Cross. The Greece Red Cross provided dispatching of arms and ammunition to Anatolia under the guise of hygienic and medical material.

* Bu makale Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Koordinatörlüğü tarafından da desteklenmiş olan *Millî Mücadele Yıllarında Marmara Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Müfrezeler, Millî Kuvvetleri ve Çeteler (1918-1922)* adlı Yüksek Lisans Tezi esas alınarak yeniden düzenlenmiş olan bir bölümdür.

** Okt., Selçuk Üniversitesi

Etnik-i Eterya Community, an Istanbul centred community, endeavoured for a great revolt in Istanbul and its vicinity. It opened agents in many places where the Rums live and tormented Turkish people by forming irregulars. Rums in Thrace were rationalized by means of Yardım (Help) and Thracian committees. Rum irregulars were formed in Thrace and these irregulars struggled to eliminate the Turkish population systematically in the region. Some of the the Rum irregulars emerged/were emerged during the truce in Marmara region are: *Todori, Bahari, Kommit, Apostol and Apostolidis, Kirman and Kırçaki, Paşaköylü Karaoğlan, Panayot, İstehyanus, Yeniköylü Yorgi, Pandeli, Andon, Karahyuk Dimitri, Vangel and Vangelos, Çakar Yorgi, Anesti Kaplan(Kaptan), Kör Vasil, Milto, Hrisantos, Zafiri and Milki (Milti) Kaptan Çetesi*. These Rum irregulars caused terrorist activities by making use of the public order problems of the Ottoman Empire. They despoiled many villages and killed many Moslem Turks. They even joined among the soldiers of Greece, and struggled against the army of the Ottoman Empire, and also National Forces (*Kuvâ-yı Milliye*) and Regular Army. Rum irregulars dared to oppose detective forces of the Ottoman Empire in themselves saying “*we don't want government and gendarme, you either abdicate or we compel you to leave here*” in Kemerburgaz. That is, these irregulars worked hard in the region to realize *Megali Idea* in the region. For example, Rum irregulars tormented Moslem people, killed many men before the folk by scratching their eyes out and cutting their noses in villages of Kandıra, Mantarçılar, Kışla, Karasakal, Karakiraz, Çerkezler, Cebecioğlu, Vareman, Dökiren, Hacı İsmail, Bişkin and İnanlar, and Seyhler town. They raped women collectively and killed them by torture later on. They seized jewellery of the women. They attacked the official institutions. They took thousands of animals and invaluable carpets they had stolen from the mosques with them while they were drawing back to İzmit.

Armenian irregulars also took place within the activities of the irregulars in Marmara region. In the chaos atmosphere of the armistice, Fener Rum Patriarchy and Armenian Patriarchy acted together against the Ottoman Empire which they regard as “*common enemy*” and supported each other in every case. Rum and Armenian Patriarchy stated that the curator of lack of public order in the Ottoman Empire was the Turks. Zaven Efendi, the Armenian Patriarch, tried to depict his collaboration with the Rum Patriarchy frankly by joining their meetings. Both Armenian and Rum press supported each other and consider each other's land demand as rightful. Rum and Armenian collaboration continued till the conclusion of the National Struggle. Because, Armenians thought the necessity of an absolute Greece achievement in Anatolia in order to found a Armenia in West Anatolia. That is, the thought of the way of “*Great Armenia*” passes through the “*Great Greece*” hold by the Armenians. Therefore, Armenians contributed to the process by forming Armenian irregulars so that the Greeks could succeed in absolutely. The role of Hınçak and Taşnak communities who returned back to Istanbul after the treaty of armistice is great in forming of Armenian irregulars. For example, the members of Taşnak committee took the Armenians under their control after the armistice and started to interfere in the patriarchy. They initiated the irregular activities immediately later on. Armenian irregulars were also supported by the states like Greece and the English. Armenians, like Rums, formed scout organizations and young Armenians between the age of 14-22 were trained by Greek officers in these scout organizations. Some of the emerged/were emerged irregulars by Armenians are: Yuvacıklı Vahan, Donik (Antranik), Hayzakor, Onnik, Dikran and Ardaş. These irregulars, just as the Rum irregulars, caused chaos in Marmara region, despoiled a lot of villages, killed many Moslem Turks as well.

The authorities of the Ottoman Empire tried to take some precautions to preclude the activities of the irregulars while Rum and Armenian irregulars having operations in Marmara region. For instance, a surveillance network of talented civil servants was formed around the patriarchy according to the decision taken as a precaution to sustain public order. The patriarchy and its vicinity were taken under firm control; it was closed for entry and exit when confusion occurs during the times for the high possibility of violation of public order. The armaments of Rums hereabouts were prevented and studies were done to seize their arms and ammunition. The authorities of the Ottoman Empire chose alliance with irregulars in some places to prevent irregular activities. For example, an advisory commission was sent for Yeniköy Rums who were on rebellion to the Ottoman in 1919. The commission declared that Islam and Rum people were under the fair guaranty of the Ottoman and the Entente States. It is also stated that equivalents of the possessions of Rum people lost or seized by Moslems will be paid back by Ziraat Bank. A agreement with Yeniköy Rums were signed and a charity forest close to the region given out to the people of Yeniköylü. But, Yeniköy Rums did not forsake irregular activities despite this agreement, kept on invading villages killing women, girl and children without any hesitation.

The Ottoman Empire was unable to take firm precautions to prevent irregular's activities as it was a state which is under military occupation by the Entente Powers. A state's chance, who lands under military occupation, is not so high to apply the decisions it had made to prevent the irregulars. Because it was not easy to initiate a work without the “*approval*” of the Entente Powers and these states were supporting Rum and Armenian irregulars having operations in Marmara region in terms of weapon, ammunition and subsistence.

In the chaos atmosphere of the armistice period, Rum and Armenian irregulars which were formed to found *Great Greece* and *Great Armenia* had operations in Marmara Region between 1918-1922, despoiled many villages, killed a lot of Moslem Turk without caring whether they are women, girl or child. These irregular activities continued till the National Struggle succeeds.

Keywords: Irregular, Rums (Greeks in Anatolia), Armenians, Greece, Megali Idea

The Type of Research: Research

GİRİŞ

Bu çalışma; Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra Milli Mücadele yıllarında Marmara Bölgesi'nde ortaya çıkan Rum ve Ermeni çetelerinin eylemlerini, kimlerden destek gördüklerini ve bu çetelerin hangi amacı gerçekleştirmek adına çete hareketlerine giriştiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaca dönük hazırlanan bir makaleye Rum ve Ermeni çetelerinin örgütlenmesinde rol oynayan devlet ve kuruluşları inceleyerek başlamak isabetli olacaktır.

1. RUM VE ERMENİ ÇETELERİNİN ÖRGÜTLENMESİNDE ROL OYNAYAN DEVLET VE KURULUŞLAR

Yunanistan, Mondros Mütarekesi'nin imzası akabinde “*Megali İdea*”yı gerçekleştirmek gayesiyle derhal harekete geçmiştir. Esasında Yunanistan, bağımsızlığını kazandığından(1829) bu yana “*Megali İdea*” olarak adlandırılan ve “*Büyük Ülke*” manasına gelen İstanbul merkezli bir Bizans-Yunan İmparatorluğu'nun oluşturulması adına politika gütmekte ve bunun hayalini kurmaktadır¹. Yunan devlet adamı ve aynı zamanda tarihçi olan Panoyatis Pipinellis “*Megali İdea*” hakkında şunları ifade etmektedir: “...Yunan varlığının anlamı, Yunanistan'ı, tüm Yunan ırkını bir sınır içinde toplayacak, birleşik, ulusal bir devletin çekirdeği haline gelmeye zorluyordu. Herkes kendisini Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma hayaline kaptırmıştı².” Mütareke'nin imzası ve işgal planlarının Osmanlı coğrafyasında uygulamaya konulması, Yunanistan cephesinde, bu “*Büyük baya*”ın yani “*Megali İdea*”nın hayata geçirilmesi adına büyük bir fırsat olarak görülmüştür. Mütareke hükümlerine göre; Boğazların İtilaf Devletlerinin kontrolüne bırakılması³ ve 13 Kasım 1918'de İtilaf donanmalarının İstanbul'a gelişi, bu donanmanın içerisinde bir Yunan zırhlısının da bulunuşu, 18 Kasım 1918'de Yunan Amirali Kakolidis'in Beyoğlu Yunan Kulübünde Rumları heyecanlandırıcı ve tahrik edici bir konuşma yapması, İstanbul ve çevresinde Rumların taşkınlık yapmalarına sebep olmuştur⁴. Rumlardaki bu heyecan “*Megali İdea*” fikrine ulaşmanın önemli bir adımı olarak görülmüştür. Yunanistan'ın “*Megali İdea*”yı gerçekleştirme gayretine Yunan basını da destek vermiş, Rumları Osmanlı'ya karşı harekete geçirebilmek için propaganda çalışmaları yürütmüştür. 13 Kasım 1918 tarihli Nea Ellas gazetesinin sayfalarındaki, İstanbul'un verasetine Yunan Devleti'nden başka hiçbir devletin hak iddiasında bulunacak cürete sahip olamayacağı, Yunanistan'ın İstanbul'a kadar uzanması gerektiği ve “*İstanbul Yunan'ın idi ve bir gün gene Yunan'ın olacaktır*” yollu haberler bu propagandanın aşikâr delilidir⁵. Rum Patrikhanesi'ni destekleyen Eklisiastiki gazetesinde yer alan bir makalede de, Rum milletinin zulümlere maruz kaldığından bahsedilmekte ve Wilson Prensiplerinden hareket ederek 1453'te yapılan haksızlığın giderilmesi ve İstanbul'un tekrar Rumlara iade edilmesi istenmektedir⁶.

Yunan Başbakanı Venizelos, “*Megali İdea*”nın başarıya ulaşması için Osmanlı topraklarında bir dizi teşebbüslerde de bulunmuştur. Öncelikle Fener Rum Patrikhanesini, “*Megali İdea*” fikrini gerçekleştirmek adına Yunanistan emrine sokmak için büyük gayret sarf etmiştir. Venizelos eskiden beri Patrikhanenin Yunan emrine girmesi gerektiğini düşünmektedir. Mesela 1910 yılında Girit adasında, Patrikhanenin Yunan emrine girmesi gerektiğini ve birleşmiş bir Patrikhanenin Yunan davasına daha büyük yararlılıklar sağlayacağını belirtir bir konuşma yapmıştır⁷. Mütarekenin imzasıyla birlikte Fener Rum Patrikhanesi ile temaslarını daha da artıran Yunan Başbakanı Venizelos, çabaları sonucunda Patrikhaneyi adeta kendisine bağlı bir kuruluş haline getirmiş, taşradaki metropolitler ve ruhani reisleri de kendi etrafında toplamayı başarmıştır⁸. Patrikhanenin Yunan Başbakanı Venizelos tarafından idare edildiğine bir örnek olması

¹ Adnan Sofuoğlu, “Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesinin Faaliyetleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. X/ sy. 28, (Mart-1994), s.211; Politikacı John Kolletis Yunanistan'ın büyük amacını Ocak 1844'de Ulusal Meclis'te şöyle ifade etmiştir: “Yunanistan Krallığı, Yunanistan değildir; Yunanistan'ın sadece bir parçası, en küçük, en yoksul bir parçasıdır. Yunanlılar, sadece krallık içinde oturanlar değildirler, aynı zamanda Yanya'da ya da Selanik'te, Serez'de ya da Edirne'de, İstanbul ya da Trabzon'da, Girit ya da Sisam Adası'nda, Yunan tarihine ya da Yunan ırkına bağlı başka yerlerde oturanlar da Yunanlıdır. Helenizm'in iki büyük merkezi vardır. Krallığın başkenti Atina'dır. İstanbul, büyük başkent bütün Yunanlıların kenti, düşü, umududur.” Bkz, Michael Llewellyn Smith, *Yunan Düşü*, çev. Halim İnal, Ayraç Yayınevi, Ankara 2002, s.17.

² R. Salahi Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, c. I, 3. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s.30.

³ *Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, 3. bs., Genelkurmay Yayınları, Ankara 1999, s.47; Lütfi Simavi, *Osmanlı Sarayı'nın Son Günleri*, Hürriyet Yayınları, İstanbul ty, s.420.

⁴ Yunan Amirali Kakolidis Rumlara hitaben şöyle diyordu: “Türkiye'deki Yunanlılığa, anavatanın selami ile Parthemon'dan bir zeytin dalı getirmek şerefine kavuştuklarından dolayı, emrindeki subaylar ve erler iftihar duymaktadırlar. Bunca zabmetten sonra Yunan Hükümeti size, teselliye medar olmak üzere, Yunan bayrağını getirmeye muvafık olmuştur.” Bkz, *Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, s.182; Adnan Sofuoğlu, *Millî Mücadele Dönemi'nde Kocaeli*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006, s.23; Mehmet Temel, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.7-8.

⁵ Sonyel, a.g.e., s.31.

⁶ *Yeniğin*, 27 Teşrin-i Sani (Kasım) 1334/1918, Nu:84, s.2.

⁷ Hakan Alkan, *Tarihsel Süreç İçerisinde Fener Rum Patrikhanesi ve Türkiye*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996, s.44; Hülya Toker, *Mütareke Dönemi'nde İstanbul Rumları*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2004, s.74.

⁸ *BOA, DH-KMS*, 49-2/57, Lef:10, 11.

bakımından, Rumların İstanbul'da belediye seçimlerine katılma hususundaki davranışları göz önüne alındığında, Patrikhane, seçimlere katılma hususunda Yunan Başbakanı Venizelos'tan izin talep etmiş, "Yunanlıların seçimlere katılması imkânsızdır." yönünde bir cevap alınınca da Rumların seçimleri boykot etmesi gerektiğini bildiren bir beyanname yayımlamıştır⁹.

Yunan Başbakanı Venizelos ve İtilaf Devletleri tarafından ciddi manada desteklenen Patrikhane, Mütareke döneminde Osmanlı Devleti'nin otoritesini her daim sorgulamış ve nihayetinde de resmi-gayri resmi bütün ilişkilerini kesmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti yetkililerinin söz ve beyanlarını, aldıkları güvenlik önlemlerini önemsememiş, devletin verdiği veya vereceği vaatlerin Rum milleti açısından bir şey ifade etmediğini/etmeyeceğini belirtmiştir¹⁰. Patrik Vekili Dorotheos, Türk milletine karşı düşmanca bir tutum içerisine girmiş, Osmanlı topraklarının parçalanması adına açık açık çalışmalar yürütmüştür. Dorotheos, 10 Kasım 1918'de Tatavla'da Ayadimitri Kilisesi'ndeki ayin sonrası yaptığı konuşmada "İrkımın henüz kurtarılmamış sevgili evlatları, her şeyin tamam olduğunu, gül ve defne yaprakları üzerinde rahat ve buzura kavuştuğumuzu zannetmeyiniz. Henüz hiçbir şey tamam değil. Son ve kesin söz söylenmemiştir. Çok dikkatli davranınız, Kurnaz ve sabırlı olunuz"¹¹. Nitekim Yunan Başbakanı Venizelos'un teşvik ve yönlendirmeleriyle Patrikhane, 9 Mayıs 1919'da yayımladığı bir bildiriye, "Osmanlı tebaası olan Rumların Osmanlı Devleti'ne karşı hiçbir bağları ve vebeleri kalmamıştır. Osmanlı Devleti'nin Patrikhaneye ve Cemaat'e tanıdığı imtiyazlara da ihtiyaç kalmamıştır"¹². diyerek Osmanlı Devleti ile tüm bağlarını kopardığını ilan etmiştir. Temmuz 1919'da ise Fener Rum Patrikhanesi'nin kapısına çift kartallı Bizans ve Yunan bayrakları çekilmiş ve Rum okullarında okutulan Türkçe dersleri kaldırılmıştır¹³. Bütün bunlar Patrikhanenin bu dönemde başına buyruk hareket ettiğinin göstergesidir. Patrikhane, Osmanlı Hükümetini tanımadığı gibi bununla da kalmayarak Osmanlı tebaasından olan Rumların, Yunan ordularına yazılmalarını ve Yunanlılar için sadece yardım etmelerini değil ayrıca vergi vermelerini emretmiştir¹⁴. Bundan sonraki dönemde Patrikhane, Rumları kışkırtmaya çalışmış, Türk halkının millî ve dini hassasiyetlerini rencide edecek faaliyetlerin içerisinde olmuştur. Ayrıca Patrikhane destekli Rumlar, Osmanlı Devleti'ni protesto mitingleri düzenlemiş, piyesler sunmuş ve Türk milletine hakarete varan davranışlar sergilemişlerdir¹⁵. Patrikhane yayımladığı broşürlerle de Avrupa kamuoyunu yanıltmaya çalışmış ve bu broşürlerde Avrupa kamuoyunu Türkler aleyhine harekete geçmeye

⁹ BOA, DH-KMS, 49-2/60; Ayrıca bir örnek daha vermek gerekirse Patrikhane, Yunan Sefarethanesi'nin görüş ve talimatları doğrultusunda İstanbul Mebusları adında kendi vekillerini seçmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya gönderdiği telgrafta şu bilgiler vardır: "Geçen ay kiliseden idare heyeti seçimi yapılmış ve birçok Yunanlı idare heyeti azalığına seçilmiştir. Rum Patrikhanesi Yunan Sefareti'nden aldığı emir üzerine kilise mütevellilerinden başka, kırk kişilik bir heyet seçirmiş ve bunlara, İstanbul meselesi barış konferansında gündeme gelirse; Yunanistan, Fransa, İngiltere ve İsviçre nezdinde girişimlerde bulunarak, bütün Rumlar namına İstanbul'un ilhakını talep ve hiç olmazsa beynelmül bir idareye kavuşturmak hakkında girişimlerde bulunmak ve çeşitli yerlerden Osmanlı ülkesine serik olunması kararlaştırılan çetelerin icap eden yerlere ulaştırılmasını sağlamak görevini vermiştir". Bkz, HTVD, y. 4, sy. 11, Ves. Nu:256.

¹⁰ Patrik Vekili Dorotheos Efendi ile Ahmet Fevzi Paşa ve Polis Genel Müdürü Mehmet Ali Bey Patrikhane de görüşmüşlerdir. Bu sözler burada sarf edilmiştir. Bkz, *Yeni Gün*, 15 Teşrin-i Sani (Kasım) 1334/1918, Nu:72, s.2; Dorotheos, Osmanlı Devleti ile bağlarını kesmek için Rumların kendi cemaatlerine ait olan Muhtar ile İhtiyar Meclisi seçimi usulünü getirmiştir. Bkz, Dursun Gök, "Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea", *Selçuk Üniversitesi Ata Dergisi*, sy. 8, Konya 1998, s.159.

¹¹ Bülent Atalay, *Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasî Faaliyetleri 1908-1923*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2001, s.80-81.

¹² Alkan, *a.g.t.*, s.45; Patrik Paris dönüşü Atina'da karşılama esnasındaki konuşmasında da "Patrikhane yalnız emellerini mubafaza ile yetinmedi, fakat milletle birleşerek bu hedefe varılması için el altından tabrik etti ve her zaman zalim Türk'ten ilk darbeyi o yedi. Kuduran Türkler ilk darbelerini hep Patrikhane'ye indirdiler. Rum milletinin bağırsaklarını söktüler. Cellâtların darbeleri altında can vermiş din adamlarımız şehit olarak gösteriyorum. Fakat şimdi muzaffer İtilaf orduları ile Yunanlılar bu eski dünyayı yıkıyorlar" demiş ve Türk Milleti'ne olan düşmanlığını açıkça ifade etmiştir. Bkz, Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, c. 1, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1991, s.89.

¹³ Sofuoğlu, *a.g.m.*, s.229.

¹⁴ Ayrıca, Osmanlı geleneğinde var olan, bayramlarda karşılıklı tebrik ziyaretleri merasimlerine de katılmamıştır. Nitekim Mütareke döneminde bir bayramda patrikhaneye ziyaretler yapıldı fakat Patrik Meletyos, Padişaha iade-i ziyarette bulunma ve tebriklerini belirtme tenezzülünde bile bulunmadı. Bkz, Şevket Rado, "Birinci Umumî Harpte ve Mütareke Günlerinde İstanbul", *Hayat Tarih Mecmuası*, y. 7, c. 1/ sy. 2, (1 Mart 1971), s.12; Fener Rum Patrikhanesi hakkında tafsilat için bkz, Ali Güler, *İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s.13-25; İtilaf kuvvetlerinden özellikle de Yunanlılar ve İngilizlerden cesaret alan gayrimüslimler, Türk ahaliye pazarda, vapurda ve her yerde kötü muamelelerde bulunmaya başlamışlardır. Hatta Yunanlılar ve İngilizlerden yüz bulan bazı Rumlar Osmanlı Hükümetine vergi vermeme için ayak diremiş ve kendilerini Yunan tebaası olarak görmüşlerdir. Bkz, Rado, *a.g.m.*, s.12.

¹⁵ BOA, DH. EUM. AYŞ, 51/43.

çağırın ifadeler kullanmıştır¹⁶. Nihayetinde Patrikhane, kültürel etkinlikler düzenlenmesi, gösteri ve toplantıların yapılması gibi hususlarda bütün Rumları kontrol altında tutmuş ve Rumları “*Megali İdea*” hedefine yönlendirmeyi başarmış bir kuruluştur¹⁷. Rum halkının bu fikirlere bakışını değerlendirdiğimizde açıkça görülmektedir ki Rumlar, kahir ekseriyetle, Yunan-Patrikhane ikilisinin kendilerine sunduğu fikirlerin hayata geçmesi için ellerinden geleni yapmışlardır.

Fener Rum Patrikhanesi ile Ermeni Patrikhanesi, “*ortak düşman*” olarak gördükleri Osmanlı Devleti’ne karşı birlikte hareket etmişler ve her hususta birbirlerini desteklemişlerdir. Mesela Ermeni Patriği Zaven Efendi¹⁸, Rum Patrikhanesi’nin toplantılarına katılarak onlarla işbirliği içerisinde olduğunu göstermekten çekinmemiştir¹⁹. Mütareke’den sonra Osmanlı Meclis-i Mebusanı’nda Rum ve Ermeni milletvekilleri, tehirden geri dönüşler hususunda ortak teklifler hazırlamışlardır. Meclis’in dağılmasından sonra da bu siyasi birliktelik patriklik düzeyinde devam ettirilmiştir²⁰. Hem Rum hem de Ermeni basını birbirlerinin toprak taleplerini haklı bulup desteklemişlerdir²¹. Ayrıca gösterilerde ve açılışlarda da birlikte hareket etmişlerdir. Şubat 1919’da Kumkapı’daki Rum okulunun yeniden açılışı dolayısıyla Rum ve Ermeniler ortak bir şenlik düzenlemişler ve birbirlerini övücü konuşmalar yapmışlardır. Bu açılışta Ermeni marşı alkışlanmış, Fransız subay ve askerlerinin katılımıyla büyük bir alay düzenlenmiştir²².

Dorotheos ile Ermeni Patriği 3 Temmuz 1919’da Türkiye’nin içerisinde bulunduğu asayişsizlikten Türklerin sorumlu olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Babâli’nin milli savunma bahanesi ile Hristiyan ahaliye saldırmak için çeteler oluşturduğunu iddia etmişler, Hristiyanların koruyucusu ve mazlum milletlerin kurtarıcısı olan İtilaf Devletlerinin, münasip görecekları tedbirleri almasını istedikleri bir dilekçeyi de İngiliz Yüksek Komiserliği’ne vermişlerdir²³. Oysa Mütareke’den sonra sürgünden geri dönen Ermeniler, tehirden geride bıraktıkları mallarını misliyle geri istemişler, çetecilik yapmak suretiyle de Türk ahalisine zor kullanıp ahalinin mallarını gasp etmişlerdir²⁴. Dolayısıyla asayişsizliğin ana kaynağını Rum ve Ermeni çetelerinin Türk halkına yapmış oldukları zulümler oluşturmaktaydı. Bölgedeki Rum ve Ermeni işbirliği Milli Mücadele’nin sonuçlanmasına kadar devam etmiştir. Çünkü bu dönemde Ermeniler, Doğu Anadolu’da bir Ermenistan’ın kurulabilmesi için Anadolu’da Yunanistan’ın kesin başarıyı sağlaması gerektiğine inanmaktadırlar²⁵.

Fener Rum Patrikhanesi “*Megali İdea*”ya ulaşabilmek amacıyla merkezi İstanbul olmak üzere bir teşkilatlanmaya gitmiş ve “*ortak hedef*” için çalışacak birçok cemiyetin teşekkülünü sağlamıştır. Yunanlılar ve İngilizlerin desteğiyle²⁶ Patrikhane tarafından oluşturulan cemiyetlerden birisi olan Mavri Mira Cemiyeti, “*Megali İdea*” çerçevesinde çeteler oluşturmuş²⁷, bölgede karışıklıklar çıkartmak suretiyle Türk halkını göçe zorlamak ve göç ile boşalan yerlere Rum göçmenleri yerleştirmek amacı doğrultusunda faaliyet

¹⁶ “*Hunbar ve zalim Kemalistlerin zulümlerinden biz Hristiyanları kurtarmağa gelin, yüz binlerce Hristiyan’ın hayatını kurtarın*” şeklindeki ifadeler broşürlerde yer almıştır. Bkz, Toker, *a.g.t.*, s.268.

¹⁷ Mehmet Okur, “Millî Mücadele Dönemi’nde Fener Rum Patrikhanesinin ve Metropolitlerin Pontus Rum Devleti Kurulmasına Yönelik Girişimleri”, *Atatürk Yolu Dergisi*, sy. 29–30, (Mayıs-Kasım 2002), s.103.

¹⁸ M. Kemal Atatürk, *Nutuk (1919–1927)*, yay. haz: Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2005, s.2; M. Kemal Atatürk, *Nutuk-Vesikalar*, c. 3, 14. bs., Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1973, s.899–900 (Ves. Nu: 1).

¹⁹ Sofuoğlu, *Kocaali*, s.23.

²⁰ Rahmi Çiçek, “Millî Mücadele’de Ermeni-Rum-Yunan İttifakı’nın Anadolu Basınındaki Yankıları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, c. 2/sy. 6, (Kasım 1990), s.296.

²¹ Aralarındaki tek anlaşmazlık konusu Trabzon vilayetinin paylaşılması meselesiydi. Bunu da kendi aralarında çözebilirlerdi. Bkz, Çiçek, *a.g.m.*, s.295.

²² Neşe Erdöl, *Mondros’tan Samsun’a İstanbul’un Ekonomik, Sosyal, Kültürel Durumu ve Mustafa Kemal Paşa (30 Ekim 1918–19 Mayıs 1919)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2003, s.103–104, 121.

²³ Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, çev. Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s.51.

²⁴ Yusuf Çam, *Millî Mücadele’de İzmit Sancağı*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 1991, s.54.

²⁵ Bülent Çukurova, *Kurtuluş Savaşı’nda Haberulma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ardiç Yayınları, Ankara 1994, s.150.

²⁶ Nitekim İngilizlerin Hindistan’dan getirdiği Papaz Frew’nun çalışmaları Mavri Mira Cemiyetinin kuruluş ve teşkilatlanabilmesi açısından çok önemlidir. Bkz, Gök, *a.g.m.*, s.161.

²⁷ Atatürk, *Nutuk*, s. 1; Atatürk, *Nutuk-Vesikalar*, s.899–900 (Ves. Nu: 1); “*Mavri Mira’nın, Megali İdea’ya ulaşmak için belirlediği yöntemlerden bazıları şunlardır: Osmanlı topraklarında gizli cemiyetler kurmak ve bu cemiyetler vastasıyla isyanlar çıkarmak, Ermeni komiteleriyle işbirliği içinde olup onların Rum emelleri için çalışmalarını sağlamak, Osmanlı Rumlarını eğitip savaş alanlarına sevk etmek, Yabancılarla, Megali İdeali sınırları içerisinde olan Osmanlı topraklarında Rum nüfusunun daba fazla olduğu yönünde propogandalar yapmak ve silahlı çeteler oluşturmak suretiyle tedbiş hareketlerinde bulunmak*”. Bkz, Ertuğrul Zekai Ökte, “Yunanistan’ın İstanbul’da Kurduğu Gizli İhtilal Cemiyeti: Kordus”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sy. 40, (Ocak–1971), s.20–23.

göstermiştir²⁸. Mavri Mira Cemiyeti vasıtasıyla Balkan Harbi sonunda mübadele edilenler ile askerlikten kaçan Rumlar, kendilerine arazi ve çiftlik verilecek vaadiyle Anadolu'ya getirilip Türklerin boşalttığı mülklere yerleştirilmişlerdir²⁹. Patrikhanenin kontrolündeki Mavri Mira Cemiyetinin faaliyetleri Yunan Kızılhaçı tarafından da desteklenmiştir. Yunan Kızılhaçı, sıhhi ve tıbbi araç gereç adı altında Anadolu'ya silah ve cephane sevkiyatı sağlamıştır³⁰. Cemiyet doğrudan doğruya Yunan Başbakanı Venizelos'un talimatlarıyla hareket etmiş ve Yunan Hükümetinden de ciddi manada maddi yardım görmüştür³¹. Mavri Mira Cemiyeti'nin başkanlığını da Fener Rum Patrik Vekili Dorotheos yürütmüştür³².

Mütareke döneminde bölgede faaliyet gösteren cemiyetlerden bir diğeri de Etnik-i Eteryia Cemiyeti'dir. İstanbul merkezli bu cemiyet, İstanbul ve civarında büyük bir isyan çıkarma gayreti içerisinde olmuştur. Rumların yaşadığı pek çok yerde şubelerini açmış ve çeteler oluşturmak suretiyle Türk halkına eziyet etmiştir. Açıksöz gazetesi, Etnik-i Eteryia Cemiyeti hakkında şu bilgileri vermektedir: “*Etnik-i Eteryia cemiyeti merkez-i umumisi Patrikhane'nin himayesinde bulunmak ve beraberce çalışmak üzere İstanbul'a nakledilmiştir. İngilizlerin yardımlarıyla İstanbul ve civarında büyük bir isyan çıkarmak üzere teşebbüsata başlamıştır. Bunlar İstanbul'un her tarafında bilhassa Rumların kitle halinde buldukları yerlerde şubeler açarak esliha deposu ittihaz ve buradan Anadolu'ya gönderilen çeteleri teslih etmektedir*”³³.

Mütareke döneminde Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren bir diğer komite/cemiyet olan Kordus Komitesi (Rum Muhacirleri Merkez Komisyonu), bölgede çeteler oluşturmak suretiyle Türk ahaliye eziyet etmekteydi³⁴. Cemiyetin başkanı Manuel Suzukas adında bir Yunanlı idi³⁵ ve cemiyet; Trakya, Marmara sahilleri, Karadeniz ve İzmir'de faaliyet göstermekteydi³⁶. Mavri Mira Cemiyeti ile de işbirliği içerisinde olan Kordus Komitesi, Yunanistan'dan ve Adalardan göçmen kılığında gelen örgüt üyeleri ile daha önce Anadolu'dan kaçan Rumları tekrar Türkiye'ye sokup Anadolu'nun çeşitli yörelerine gönderiyor, örgüt üyelerinin, gittikleri yerlerde silahlandırılan Osmanlı Rumları ile birlikte Yunan ideali etrafında çalışmalar yürütmelerini sağlıyordu³⁷. Komitenin bu yönde faaliyet gösterdiğine dair Osmanlı Arşivi'nde pek çok belge bulunmaktadır. Mesela, Polis Müdür-i Umumiği'nin 16 Haziran 1919 tarihli bir raporunda belirtildiği üzere; Yunan Hükümetinin İstanbul'daki temsilcileri ve Patrikhanenin desteğiyle komite üyeleri Anadolu'daki yerli Rumları teşkilatlandırıp çeteler teşkil etmek, bu çeteler vasıtasıyla da Anadolu'da asayişin bozulmasını sağlamak amacıyla muhacirler kayıt etmekte ve bu muhacirleri Anadolu'ya sevk etmekteydiler³⁸. Bunun yanında Dâhiliye Nazırı Ali Kemal Bey tarafından Sadaret'e bildirilen bir yazıda da; Kordus Komitesinin Osmanlı Rumlarını silahlanmaya davet ettiği belirtilmiş ve merkezi İstanbul'da bulunan bu komitede bir arama yapıldığı takdirde bu hususlarda pek çok vesikanın ele geçirileceği ifade edilmiştir³⁹. Kordus Komitesinin amacı Yunanistan'ın nüfuz alanını genişletmekten ve ilhaka zemin hazırlamaktan başka bir şey değildir. Kordus Komitesinin de bağlı bulunduğu Patrikhane ve Yunanistan

²⁸ Sofuoğlu, *Kocaeli*, s. 24.

²⁹ BOA, BEO, Umumi Nu: 345376.

³⁰ “*Mavri Mira adını taşıyan bu cemiyete Yunan Salib-i Ahmer'i de bağlanmıştı. Salib-i Ahmer'in buna bağlanışının sebebi: tıbbî malzeme, ilaç, sıhhi lezazım ihtal ve sevki, muhacirlere bakılmak maskesi altında memleket içine silah, harp malzemesi sokmak, Osmanlı vilayetleri dâhilinde iftirakçı ve yıkıcı propaganda ve mitingler yapmak, çeteler teşkil etmek, ihtilal ve isyanlar çıkartmaktır*”. Bkz, Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümine Kadar Atatürk'le Beraber*, c. 1, 2. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1986, s.29; Atatürk, *Nutuk-Vesikalar-*, s. 899–900 (Ves. Nu: 1); Mavri Mira hakkında detaylı bilgi için bkz, Güler, *a.g.e.*, s. 37–39.

³¹ Tansel, *a.g.e.*, s.86.

³² Toker, *a.g.t.*, s.169.

³³ 15 Mayıs 1337 (1921) tarihli Açıksöz gazetesindeki ilgili bilgi için bkz, Çiçek, *a.g.m.*, s.301.

³⁴ Adnan Sofuoğlu, *Kuvâ-yı Millîye Dönemi'nde Kuzeybatı Anadolu (1919–1921)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994, s.37; Kordus Komitesi İstanbul'da faaliyet gösteren Rum cemiyetleri içerisinde en faal olanlardan biriydi. Merkezi İstanbul olmakla birlikte Trakya, Marmara Sahilleri, Canik ve İzmir gibi yerlerde de faaliyet gösteriyordu. Diğer komiteler gibi Kordus Komitesi de, Türkiye'de isyanlar çıkarmak, göçmen kılığındaki Rum ihtilalcilerini Karadeniz'e sevk etmek, silah ve cephane tedarik ederek Rum çetelerinin mücadelelerini kuvvetlendirmek ve Rum halkını eğitmek gibi faaliyetlerden sorumluydu. Yunanlılar tarafından destek gören ve Patrikhane tarafından idare edilen bu cemiyet 1922 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiştir. Bkz, Ökte, *a.g.m.*, s.22.

³⁵ Atalay, *a.g.t.*, s.88.

³⁶ Toker, *a.g.t.*, s.182.

³⁷ BOA, BEO, Umumi Nu: 343454; BOA, BEO, Umumi Nu: 345376.

³⁸ BOA, DH-KMS, 47–2/42; Venizelos partisine mensup bir Yunan zabitanın İstanbul'da çeteci kayıt ettiğine dair bilgi için, bkz, BOA, DH-KMS, 60–2/40.

³⁹ BOA, BEO, Umumi Nu: 343454.

ikilisi, zikredilen amaca dönük olarak, Avrupa'da Türkler aleyhine propagandalar yapmışlardır: Marmara ve çevresinde Hıristiyan ahalinin bilinçli olarak katledildiğini ifade etmişler, bölgedeki *Rum nüfus* hakkında da abartılı istatistikler vermişlerdir⁴⁰.

Trakya'daki Rumlar ise, Kordus ve Mavri Mira cemiyetleri gibi merkezi İstanbul'da bulunan Yardım Komitesi ve Trakya Komitesi öncülüğünde teşkilatlanmaktaydılar. Yardım Komitesi, göç ettikleri yerlerden tekrar eski yerlerine dönen göçmenlere yardımlarda bulunuyor; evlerini tamir etmek, ziraat aletleri almak gibi ihtiyaçlarının giderilmesi için uzun vadeli para yardımında bulunuyordu. Her iki komite de, Rumların, çete kurma ve Trakya'da asayişin bozulması yönündeki faaliyetlerine büyük katkı sağlıyorlar, mütarekenin yedinci maddesi uyarınca Trakya'nın İtilaf Devletleri (özellikle de İtilaf Devletleri destekli Yunanistan) tarafından işgaline yol açacak bir durum ortaya çıkarmak için de çaba harcıyorlardı⁴¹. Yunan Hükümeti de silah ve cephane temini hususunda Trakya Rumlarına büyük destek sağlıyordu⁴².

Mütareke'nin imza edilmesiyle birlikte Hınçak ve Taşnak Sütyun cemiyetlerine mensup komiteciler de İstanbul'a geri dönmüşlerdir. Bundan sonra Taşnak Komitesi, İstanbul'daki faaliyetleri neticesinde Ermenileri nüfuzu altına almış, Ermeni Patrikhanesine de müdahale eder olmuştur. Ermenileri nüfuzu altına alınca da Mütareke ortamından faydalanarak derhal çete hareketlerini başlatmıştır⁴³. Ermenilerin giriştikleri çete hareketleri, Rumlar tarafından oluşturulan çetelerde olduğu gibi İngilizler ve Yunanlılar tarafından desteklenmiştir. Ayrıca Ermeni izci teşkilatları oluşturulmuş, bu teşkilatlarda 14–22 yaşları arasındaki Ermeni gençleri Yunan subayları tarafından eğitilmişlerdir⁴⁴.

Mütareke döneminde Yunanlılar, Patrikhane ve diğer kuruluşlar vasıtasıyla Marmara Bölgesi'nde pek çok çete teşkil etmişler ve Türk halkının bölgeden çıkarılması için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Mavri Mira, Etnik-i Eteryay, Kordus, Taşnak Sütyun ve Hınçak gibi cemiyetler tarafından oluşturulan çeteler; Yunanlılar, İngilizler, Amerikalılar gibi devletler tarafından silah, cephane ve para temin etme gibi hususlarda desteklenmişlerdir. Yunanlılar tarafından İstanbul'daki Rumlara, Türk halkından kendilerini korumaları için 3.000 kadar silah dağıtılmıştır⁴⁵. Bu dönemde Apostolidi adında bir Yunan zabiti tarafından Yunan Sefarethanesi'nden, Beşiktaş'ta, Türklere karşı mücadele eden Rumlara silah ve cephane tedarik edilmiştir⁴⁶. Ayrıca Fener Rum Patrikhanesi Bolşevik ihtilali yüzünden İstanbul'a kaçan Ruslardan silah satın almış ve bu silahları bölgede faaliyet gösteren çetelere dağıtmıştır. Nihayetinde Patrikhane, silah ve mühimmat deposu halini almıştır. Mesela Patrikhane'de Fransız ve İtalyan askerleri tarafından arama yapıldığında birçok silah ve mühimmata el konulmuş fakat İngilizlerin araya girmesi neticesinde el konulan silah ve mühimmat İzmit'te Yunan askerlerine teslim edilmiştir⁴⁷. Silahlandırılan ve eğitimden geçirilen Rumlar, Yunan ordularında görev almışlardır⁴⁸. Yunanlılar, Trakya'yı işgal için Edirne ve havalisinde yerli Rumları kışkırtmışlar ve onlardan gönüllü askerlik yapmalarını istemişlerdir⁴⁹. Istranca civarındaki Rum çeteleri Yunan Hattı Fasil Kumandanlığı tarafından iase edilmişlerdir⁵⁰. Yeniköy'de de 100 kişilik bir

⁴⁰ Mucize Ünlü, "Mütareke Yıllarında İstanbul Merkezli Pontusçu Faaliyetler", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 2004-2/ sy. 9, s.156–157; Hatta Fener Rum Patrikhanesi Rumların meselelerini Avrupa devletleri hükümetlerine, kamuoylarına ve Türkiye'deki temsilcilerine iletmek üzere bir komisyon dahi teşkil etmişti. Bkz, Okur, *a.g.m.*, s. 103; Ayrıca Kordus Komitesi hakkında bkz, Güler, *a.g.e.*, s.63–78.

⁴¹ "Komitenin Trakya'daki en mühim teşkilat merkezleri Gelibolu, Keşan ve Çorlu idir". Bkz, Tevfik Bıyıkhoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, c. I, 3. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.201; Mehmet Serez, *Atatürk ve Millî Mücadele'de Tekirdağ*, Tekirdağ Valiliği Yayınları, Tekirdağ 2004, s.39; Trakya'daki komiteler ve bağlı kuruluşlar için bkz, Güler, *a.g.e.*, s. 59–63.

⁴² *BOA, DH-KMS*, 60–1/70; Mesela Siroz Metropolithanesi'ne Yunan Konsolosluğu tarafından Bulgarlara karşı kullanılmak üzere silah ve cephane verilmiştir. Bkz, *TİTE*, Kutu Nu: 16, Gömlek Nu: 5, Belge Nu: 5.

⁴³ Sabahattin Özel, *Millî Mücadele'de İzmit-Adapazarı ve Atatürk*, Derin Yayınları, İstanbul 2005, s.198–199.

⁴⁴ Toker, *a.g.t.*, s.171.

⁴⁵ *BOA, DH-KMS*, 49–2/74, Lef: 1, 2.

⁴⁶ *TİTE*, Kutu Nu: 58, Gömlek Nu: 15, Belge Nu: 15; *TİTE*, Kutu Nu: 50, Gömlek Nu: 132, Belge Nu: 132.

⁴⁷ Okur, *a.g.m.*, s. 107.

⁴⁸ Zekai Güner, *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918–13 Mayıs 1920)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998, s.107.

⁴⁹ Bilgen Bayın, *Millî Mücadele Dönemi'nde Edirne 1918–1922*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2005, s.51.

⁵⁰ *BOA, DH-KMS*, 60–2/51, Lef: 1, 2; Patrikhane her koşulda Yunan ordusunun zaferi için azamî derecede çalışmıştır. Mesela, 14.8.1338 tarihli bir belgeye göre; Patrikhane delaletiyle Trakya Yunan ordusuna gönüllü olarak yirmi gün zarfında 310 nefer, 1

Yunan bölüğü Yeniköy Rumlarını silahlandırmak için silah ve cephane dağıtmış ve neticede 300 kişilik bir çetenin oluşması sağlanmıştır⁵¹. Yunanlıların yerli Rumlara silah ve cephane yardımıyla bulunması hakkında Nutuk'ta şöyle denilmektedir: “*İstanbul Patrikhanesi ve Yunan Konsoloshanesi esliha ve cephane deposu halini almıştır ve hatta kiliseler ibadet yerinden ziyade askerî ambarlar gibi kullanılmaktadır*”⁵².

İngilizler, Rum ve Ermeni çetelerinin faaliyetlerine silah ve cephane noktasında büyük destek vermişler, Rum ve Ermeni çetelerini, Kuvâ-yı Milliye'ye karşı ayaklanmalar çıkartmak amacıyla da kullanmışlardır. Ayrıca İstanbul'dan Anadolu'ya kaçırılan silah ve cephanenin önüne geçmek maksadıyla⁵³ Rum ve Ermeni çetelerini desteklemişlerdir. İstanbul'daki Rumları casus olarak da kullanmışlardır⁵⁴. İngilizler, İstanbul'da karışıklık çıkartmak için gizli teşkilatlar oluşturmuşlar ve bu teşkilatların bütün ihtiyaçlarını karşılamışlardır⁵⁵. İngilizler Rum ve Ermenilere oldukça hoşgörülü davranmışlardır. Rum ve Ermeni çete mensupları, İngilizlerden aldıkları vesikalarla İstanbul dâhilinde serbestçe dolaşma hakkı da elde etmişlerdir⁵⁶. Rumlar ve Ermeniler, tercümanlık vasıtasıyla İtilaf kuvvetleriyle iyi ilişkiler içerisinde olmuşlar ve Türk ahaliyi İtilaf kuvvetleri nezdinde kötü göstermeye çalışmışlardır⁵⁷. Bunun yanında oluşturdukları çetelerle bir nevi tehcirin acısını çıkarırcasına Türk köylerine saldırıp, haneleri yağmalamışlar ve birçok Müslüman'ı da katletmişlerdir⁵⁸. Rum ve Ermeni çeteleri İngilizlerin yanında Amerikalılar tarafından da desteklenmişlerdir. Amerika, Derince'deki askeri depolarda Rum ve Ermenileri amele kılığında çalıştırmıştır. Bu kişilerin “*Hatıra*” olarak depolardan silah ve cephane almalarına da müsaade edilmiştir. Amerika, Rum ve Ermenilere ihtiyaçları oranında istedikleri malzemeyi makbuz karşılığında vermiş ve çetelerin silahlanmasına katkı sağlamıştır⁵⁹. İngilizler, Yunanlılar ve Amerikalılar tarafından sağlanan silah ve cephane desteği neticesinde Rum ve Ermeni çeteleri, Türk yerleşim yerlerini basmak suretiyle katliam uygulamışlardır. Bu çeteler, Türklerin yanında, Rum tüccarlarına ve zenginlerine de zulmetmişlerdir. “*Biz gönüllü topluyoruz, bize para lazım*” gibi sloganik tavırlar içerisinde olmuşlar ve pek çok Rum tüccarından zorla para almışlardır⁶⁰. Rum ve Ermeni çetelerinin Yunan-İngiliz desteğiyle yürüttüğü kıskırtma faaliyetleri neticesinde Rumlar, mesela; Kemerburgaz'da “*biz burada hükümet ve jandarmanın istemeyiz, ya siz çekilip gidiniz veyahut biz sizi çekilmeye mecbur edeceğiz*” diyecek kadar yüreklenmişler ve Osmanlı Devleti'ne isyan etmişlerdir⁶¹.

doktor 2 eczacı 47 kadın hasta bakıcısı kayıt ettirildiği haber verilmektedir. *TİTE*, Kutu Nu: 47, Gömlek Nu: 117, Belge Nu: 117; Ayrıca Yunanlıların çetelere yardımları hakkında bkz, *BOA, DH-KMS*, 60–2/30.

⁵¹ Edip Başer, *Militareke'den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2000, s.184–185.

⁵² Atatürk, *Nutuk-Vesikalar*, s. 899–900 (Ves. Nu: 1).

⁵³ Özel, *a.g.e.*, s.15–16.

⁵⁴ *TİTE*, Kutu Nu: 56, Gömlek Nu: 114, Belge Nu: 114.

⁵⁵ *TİTE*, Kutu Nu: 60, Gömlek Nu: 1, Belge Nu: 1.

⁵⁶ *TİTE*, Kutu Nu: 48, Gömlek Nu: 56, Belge Nu: 56; Turgut Özel, *Kocaeli Yarımadası'nda Millî Mücadele ve Yahya Kaptan*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1996, s.12.

⁵⁷ Rifat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, Türk Yolu Matbaası, İzmit 1945, s.66–67; Cemal Karabekir, hatıralarında, gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının yabancıların himayesine sığındıklarını ve gayrimüslim vatandaşların İtilaf Devletlerine her türlü desteği sağladıklarını ifade etmektedir. Gayrimüslimler bu dönemde bir sembol olan Ayasofya'yı tekrar kilise haline getirmek istemektedirler. Bkz, Cemal Karabekir, *Maçka Silâhhanesi Hatıraları*, Nehir Yayınları, İstanbul 1991, s.29-30; İ. Hakkı Sunata, hatıralarında, İngilizlerin kurduğu polis teşkilatının kanatlarını bütün Hıristiyan toplulukların üzerine gerdiğinden bahsetmekte, İngilizlerin destekleri neticesinde Rum ve Ermenilerin şumardıklarını belirtmektedir. Bkz, İ. Hakkı Sunata, *İstanbul'da İşgal Yılları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. bs., İstanbul 2009, s.18.

⁵⁸ Adapazarı ve civarında Ermeni ve Rum çetelerinin halka zulüm ettiklerine dair bir belge için bkz, *BOA, BEO*, Umumi Nu: 349671.

⁵⁹ Çam, *a.g.t.*, s. 54–55.

⁶⁰ *TİTE*, Kutu Nu: 56, Gömlek Nu: 127, Belge Nu: 127.

⁶¹ *BOA, DH-KMS*, 60–2/58, Lef: 10, 16; İngiltere ve Yunanistan gibi devletlerin yanında Fransa da Rum ve Ermenileri desteklemiştir. Bu hususta Sunata'nın, 22 Haziran 1919'da, dedikodu olarak işittiğini belirttiği ifadeler şöyledir: “*Rumlar Galata tarafında bir camiye dün gece basmışlar. Birçok kiliseyi, Fransızların göz yummasıyla silah, bomba, mermi ve buna benzer savaş aletleriyle doldurmaktaymışlar. Böylece bir karşılıklı çıkararak İstanbul'un emniyetsizlik yüzünde işgalini hazırlıyorlarmış.*” Bkz, Sunata, *a.g.e.*, s.47.

2. MARMARA BÖLGESİNDE FAALİYET GÖSTEREN RUM ÇETELERİ

2.1. Todori Çetesi

Mavri Mira ve Kordus gibi cemiyetlerin çalışmaları ile Marmara Bölgesi'nde birçok çete teşkilatı oluşturulmuştur. Bu çetelerden bazıları, Yunanlı erkânı harp kaymakamı veya miralay olduğu tahmin edilen ve Şile'de bakkal dükkânı işleten Todori tarafından idare edilmiştir⁶². Todori'nin yönetiminde Kocaeli yarımadasında pek çok Rum çetesi faaliyet göstermiştir. Bu Rum çeteleri, Yunanlılar ve İngilizler tarafından da ciddi manada desteklenmişlerdir. İngilizler ve Yunanlılar vasıtasıyla "Megali İdea"sı çerçevesinde hareket eden çetelere ulaştırılmak amacıyla gönderilen silah, cephane ve mühimmat; Todori'nin bakkal dükkânı aracılığıyla çetelere ulaştırılmıştır. Todori, Şile'nin Yeniköy'ü başta olmak üzere Küçük Bakkalköy, Büyük Bakkalköy ve bölgedeki tüm Rum çetelerinin reisi konumunda hareket etmiştir⁶³. Ayrıca İzmit yöresindeki Ermeni çeteleri ile Gebze'de faaliyet gösteren Rum çeteleri de Todori'nin liderliğindeki çetelerle işbirliği yapmışlar, Yunan-Patrikhane hesabına faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Çakır Yorgi, Karabacak ve Anesti Kaplan gibi çete reisleri Bakkal Todori'den aldıkları emirler doğrultusunda Şile, Yeniköy, Küçük ve Büyük Bakkalköy, Pendik, Anadolu Hisarı ve Bostancı dolaylarında Türk halkına her türlü fenalığı yapmışlardır⁶⁴. Çeteciler, İngilizler ve Yunanlılardan elde ettikleri vesikalarla İstanbul şehir merkezinde rahatça dolaşma imkânı da bulmuşlardır⁶⁵. 4 Mart 1919'da Bostancı'ya kadar gelip iki Türk'ü öldürmüşler, daha sonra Pendik ve Kartal havalisinde pek çok cinayet işleyip iki Türk kızını dağa kaldırmışlar, altı Türk çocuğunu da katletmişlerdir. Bakkal Todori'nin liderliğini yaptığı çeteler, Gebze'nin Mudarlı köyünde iki erkek çocuk ile iki yetişkini başlarını parçalamak suretiyle öldürmüşlerdir⁶⁶. Yine Çakır Yorgi çetesi, Kartal Jandarma Kumandanı İzzet Bey'i katletmiştir. Bu çeteciler işledikleri suçtan dolayı sorguya dahi alınamamışlardır⁶⁷.

Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasında pek çok hizmeti olan Bulgar Sadık, hatıralarında Şile Belediye Başkanı Ali Efendi ile bir mülakatını aktarmış ve Ali Efendi, Şile halkının içinde bulunduğu durumu şu cümlelerle ifade etmiş ve Todori hakkında şunları söylemiştir: "Şile, Karadeniz'in karalara bürünen bu yeşil kasabası bize zindan oldu. Bir musibettir başımıza geldi. Mal, can ne ise amma, ille ki ırz emniyetsizliği bize çok ağır geliyor. Böyle kalacak değil bu işler. Kurtuluş muhakkak, fakat biz görebilecek miyiz bilmem? İşgalci devletlerin askerlerinden çektiğimiz yetiştiriyor gibi bir de yerli nankörler çıktı başımıza. Mavri Mira denilen cemiyete mensup hainler kasabamızı teşkilat merkezi yaptılar. İstanbul'dan gelen ve İslam halka, daha şimdiden yan gözle bakmaya, fırsat buldukça ağır hakaretler yapmaya başlayan bir sürü alçak, Bakkal Todori'nin evinde sık sık görüşüyorlar. Aldığımız haberler çok acı ve acıklı. Bu hainlerin maksadı Şile'deki İslam köylerini yakmak, İslam köylülerini kökünden kazımak imiş. Birkaç gün evvel bir düşman kamyonu sanduklarla tüfek, cephane, bomba getirdi. Bakkal Todori'nin dükkânına indirilen bu cephane ve silahların Rumlara dağıtıldığını işittik"⁶⁸.

Şile'nin Yeniköy'ünde, kurduğu çetelerle Türk halkına birçok mezalim uygulayan Todori; Osman Kaptan, Sadık Baba, Yüzbaşı Demir (Hulusi Bey), Manastırlı Hacı, Hasan Karadaşko (Milli Alemdar Müfrezesi) gibi milis kuvvetleri ve müfrezeleri tarafından Şile'deki dükkânından alınarak dağa kaldırılmak suretiyle yok edilmiştir. Şile ve havalisinde çetecilerin reisi olan Todori'nin ortadan kaldırılmasıyla birlikte Türk halkı rahat bir nefes alma imkânı bulmuş ve Rum çeteleri başsız kalmıştır⁶⁹. Bunun neticesi olarak da Yeniköy Rumları 4 Ağustos 1919'da Osmanlı Hükümeti'nden aman dilemek zorunda kalmıştır⁷⁰.

Vezinezelosçu subaylardan Vlahopulos ile Kıryakos gibi ünlü Mavri Miracı komitacılar da Rum çete teşkilatlanmalarının sağlanması yönünde çalışmalar yürütmüşlerdir. Paşabahçe'de çete teşkili ile uğraşan bu

⁶² Kurmay Albay Bakkal Todori için bkz., Fahri Can, "Kurmay Albay Bakkal Todori'nin Hikâyesi", *Yakın Tarihimiz*, c. 2, (yay. yeri ve tarih yok), s.345-346; Todori, bakkal dükkânından başka, iskele yanında bir de gazino işletiyordu. Bkz., Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, İstanbul 2000, s.417.

⁶³ Todori ayrıca cebinde İngiliz pasaportu da taşımaktaydı. Bkz., Can, "Todori'nin Hikâyesi", s.345; Güler, *a.g.e.*, s.38; Cebesoy, *a.g.e.*, s.417.

⁶⁴ Tansel, *a.g.e.*, s.86.

⁶⁵ Temel, *a.g.e.*, s.192.

⁶⁶ Tansel, *a.g.e.*, s.87.

⁶⁷ Özel, *a.g.t.*, s.12.

⁶⁸ M. Razi Yalkın, *Bulgar Sadık*, anlatan M. Sadık Poğda, 2. bs., Gün Basımevi, İstanbul 1944, s.226.

⁶⁹ Yalkın, *Bulgar Sadık*, s.227-228; Can, "Todori'nin Hikâyesi", s.345-346; M. Razi Yalkın, haz. Serpil Sürmeli, *Bir Türk Casusunun Mütareke Hatıraları*, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Erzurum 2007, s.166-171.

⁷⁰ BOA, DH-KMS, 49-2/46, Lef: 1, 2, 10.

kişilerin gayretleriyle İstanbul'da Pontusçulara yataklık eden Tatavlahılar grup grup çetelere yazılmaya başlamışlardır. Kıryakos ve arkadaşları Paşabahçe, Büyükdere, Arnavutköy, Çengelköy ve İstinye gibi Rum nüfusunun kalabalık olduğu yerlerde papazları da yanlarına alarak dolaşmışlar, kurulacak çetelere para toplayıp, gönüllüler yazmışlardır. Kısa zamanda da Zachariadis Kaptan, Paşaköylü Tanaş ve Mihal kılavuzluğunda bir çete ortaya çıkarmışlardır. Bu çete hemen harekete geçip Avcıkoru köyünü basmış ve pek çok Müslüman'ı katletmiştir. Kıryakos ve arkadaşları tarafından oluşturulan diğer bir çete de Giritli bir komitacı olan Lefter'in emrine verilen çetedir. Bu çete Bozahane ve Reşadiye'yi basıp pek çok Türk'ün kanını dökmüştür⁷¹.

2.2. Bahari Çetesi

Bahari çetesi, Istranca ve havalisinde çetecilik faaliyetleri ile meşgul olmuştur. Bu çetenin ortaya çıkışında Rüştü çetesinin eylemlerinin etkili olduğu iddia edilmektedir: Rüştü çetesi, 28 Nisan 1921'de Karaburun'a gelerek Yeniköy ahalisinden/Rumlarından 187 lira almıştır. Bunun üzerine Yeniköy'den Kunduracı Espro, İstanbul'a gelmiş ve Rüştü çetesinin eylemlerinden Patrikhane'yi haberdar etmiştir. Nihayetinde Yunan Sefarethanesi ve Patrikhane işbirliği ve desteğiyle Boğazköylü Bahari kumandasında bir çete ortaya çıkartılmıştır⁷². Oluşturulan bu çete İngiliz filinta, bomba, mavzer, Yunan tüfekleri ve altı makineli tüfekte donatılmıştır. 20 Mayıs 1921'de bu çetelerin silah ve cephane ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla İstanbul'dan 17 araba silah ve cephane getirilmiş, çetelere dağıtılmıştır⁷³. Çeteye 18 lira maaşla Beyoğlu ve Tatavla Rumlarından 100 civarında nefer kaydedilmiş ve daha sonra bu sayı 200'e çıkarılmıştır. Çete teşkilatının genişlemesi neticesinde Yeniköylü Kunduracı Espro, Karadağlı Hristo ve Kör Nikola da çetenin komutanlıklarına getirilmişlerdir⁷⁴. Komutanlar arasında yapılan taksimata göre Boğazköy ahalisinden Karadağlı Hristo, çetesiyle birlikte köyün garp cihetinde, Kunduracı Espro, 100 kişilik çetesiyle Boğazköy'ün Emrahur yolunda, Bahari ise Beyoğlu ve Tatavla Rumlarından oluşan 100 kişilik çetesiyle Arnavutköy civarında çetecilik yapacaktı⁷⁵. Bahari çetesinin faaliyetleri kısa zamanda hükümetin dikkatini çekmiş ve neticede Dâhiliye Nezareti derhal bu çete faaliyetlerinin önüne geçilmesini ve çete sorumlularının yakalanmasını, bunu yaparken de bölgede asayiş ve emniyetin tesisi hususunda azami dikkat gösterilmesini Çatalca Mutasarrıflığı'ndan istemiştir⁷⁶. Bunun üzerine Terkos-Çatalca hattının doğusuna bir seyyar müfreze sevk edilmiş ve çete takibine başlanmıştır⁷⁷. Bu arada Bahari ve arkadaşları, siyasi çeteler oluşturmak ve halkın mallarını gasp etmek gibi suçlardan İkinci Divan-ı Harp'te de gıyaben yargılanmışlardır⁷⁸. Bir süre sonra Bahari ve arkadaşları yapılan bir takibat neticesinde yakalanıp Çatalca Hapishanesi'ne konulmuşlardır. Bahari, arkadaşlarıyla buradan firar etmiş ve 29 Ağustos 1921'de Hadımköy'ünde Fransız Kumandanlığı'na teslim olmuştur. İstanbul Hükümeti de derhal harekete geçerek Bahari'nin kendilerine iade edilmesini Fransız Kumandanlığı'ndan istemiştir. Ancak Fransız Kumandanlığı bu isteği kabul etmemiş ve Bahari'yi Kumkapı'daki Fransız Hapishanesi'ne sevk etmiştir⁷⁹.

2.3. Kommit Çetesi

Rum çetecilerinden olan Ayazma köylü eşkıya Kommit, diğer adıyla Kostantin, Terkos civarında çetecilik yapmış, bölge ahalisinden pek çok kişinin malını gasp etmiştir⁸⁰. Rum çetecisi Kommit, Terkos civarında Mandıra mevkiinde Boyalık köyünden Murat isimli birisini yaralayıp bir çift öküz ve bir çift mandasını gasp etmiş, Bahari adlı şahsın mandirasına giderken Boyalık ve Karacaköy jandarmaları tarafından takip edilince Yeniköy'deki hanesine sığınmıştır. Yeniköy, jandarmalar tarafından ablukaya

⁷¹ Yalkın, *Miitareke Hatıraları*, s.122-124.

⁷² BOA, DH-KMS, 60-2/31, Lef: 2, 9.

⁷³ TİTE, Kutu Nu: 50, Gömlek Nu: 154, Belge Nu: 154, Köylüler bu çete hareketini harici bir taarruza karşı kendilerini savunmak maksadıyla oluşturduklarını söylemektedirler. Bkz, BOA, DH-KMS, 60-2/31, Lef: 4.

⁷⁴ BOA, DH-KMS, 60-2/31, Lef: 1, 2, 9; Temel, *a.g.e.*, s.200.

⁷⁵ TİTE, Kutu Nu: 50, Gömlek Nu: 154, Belge Nu: 154, BOA, DH-KMS, 60-2/31, Lef: 4.

⁷⁶ BOA, DH-KMS, 60-2/31, Lef: 3.

⁷⁷ BOA, DH-KMS, 60-2/31, Lef: 2, 9.

⁷⁸ *Alemdar*, 3 Mart 1337/1921, Nu: 891 (3091).

⁷⁹ BOA, DH-KMS, 60-3/17; Temel, *a.g.e.*, s.201.

⁸⁰ BOA, DH-KMS, 51-1/65, Lef: 5.

aldığında; köyün muhtarı, ihtiyar heyeti ve Ula Papazı ile görüşülüp Kommit'in jandarmalara teslimi istenmiştir⁸¹. Dâhiliye Nazırı, Kommit'in teslim olması halinde afv-ı âliye (bağışlanmaya) mazhar olacağını bildirmiştir⁸². Bunun üzerine köylüler de köyün namusu üzerine söz vermişler ve Kommit'in Çatalca Metropolithanesi'ne teslim edileceğini beyan etmişlerdir. Ayrıca Nahiye Müdürü Mülazım Fahri Efendi ile Jandarma Yüzbaşısı; Kommit ile görüşüp teslim olması yönünde nasihatte bulunmuşlardır. Bu arada eşkiya Kommit'in hanesinde olduğunu duyan kadın, kız, çoluk çocuk herkes olay mahalline akın etmiştir. Bütün herkes Kommit'in hanesinin önüne gelmiş, jandarmalar da bir kargaşaya sebebiyet vermemek için olaya müdahale etmemişlerdir. Jandarma Yüzbaşısı, olaya müdahale edildiği takdirde kadın, kız, çoluk çocuk pek çok kişinin ölebileceğini düşünmüş ve “*netice itibarıyla siyasi bir mesele ihdas edilerek böyle müşkül bir anda hükümetin başına bir gaile çıkarmamayı*” uygun görerek müdahaleden kaçınmıştır. Yüzbaşının düşündüğü hadisenin vuku bulacağı köy heyetinin iki jandarmaya, “*ateş etmiş olsa idiniz bütün köy halkı size hücum edecek idi ve binnetice pek büyük fenalık olacak idi*” tarzında ifadelerinden anlaşılmıştır. Burada köy halkının devletin başına bir gaile çıkarmak fikrinde olduğu açıkça görülmektedir. Nihayetinde eşkiya Kommit kaçmış ve tüm aramalara rağmen bulunamamıştır. Arşiv belgesindeki Yüzbaşının ifadesi ile: “*Şu hal, karye heyetinin namusu üzerine verdiği sözün bir plandan ibaret olduğu ve binnetice bunların çetelere yataklık etmekte olduklarını ispat etmiştir*”⁸³. Kommit çetesi daha sonra yine Terkos nahiyesinde, Mazhar Paşazadelerin, Kulakçayır'ı mevkiindeki çiftliğini basmış ve iki çift öküzü gasp etmiştir⁸⁴.

2.4. Apostol ve Apostolidis Çeteleri

Yunanlılar tarafından oluşturulan ve Büyükdere, Tarabya ve Yenimahalle Rumlarından teşkil edilen bir çetenin başına Yunan Süvari Binbaşısı olan Apostol getirilmiştir. Tutuklanan çete reislerinden Rüştü'nün verdiği ifadeye göre bu çetenin kuruluşuna Büyükdere Papazı aracılık etmiştir ve yine çete, Kulaksız İlya, Anastaş ve Foti adlı üç kişinin idaresine verilmiştir. Buna göre de; Paşaköylü Kulaksız İlya, Sarıyer'in Yenimahallesindeki, Anastaş, Büyükdere'deki, Foti de Tarabya'daki çetelere reislik edecektir. Oluşturulan bu çetelerin silah ve cephane ihtiyaçları da Büyükdere Rum kilisesindeki depolar tarafından karşılanmıştır. Çetenin siyasi işlerini Apostos, idari işlerini ise Büyükdere Papazı yürütmüştür. Yunanlılar ve İngilizler tarafından bu çetelere 300–400 civarında silah ve ona göre cephane dağıtılmıştır⁸⁵. İngilizler ve Yunanlılar tarafından teçhiz edilen bu çeteler bölgede İslam yurtlarını basmış ve kendilerine verilen görevleri yerine getirmek noktasında azami gayret göstermişlerdir.

Yine İstanbul Arnavutköy'de ikamet eden Hristos Apotolidis namında bir süvari yüzbaşısı İngilizler ve Yunanlılarla temasta bulunmak suretiyle çete teşkili için çalışmalar yürütmüştür. Apotolidis, İngilizlerin malumatı dâhilinde Bebek'te Kunduracı Yani, Kapıdağlı Bakkal Yorgi, Büyük Bebek'te Bakkal Yani, Kalaycı Eftim, Sarraf Vankel, Kürkçü Apostol, Bankacı Tanaş ve Kulaksız İlya gibi pek çok kişi ile Büyük Bebek'te toplanmış ve yapılan görüşmeler neticesinde çeteler oluşturulmuş ve bu çeteler Anadolu sahillerinde görevlendirilmişlerdir. Bu çetelerin amacı, İslam köylerini yakmak ve köylüleri kâmilan imha etmektir. Bu çalışmaları boyunca mahallin merkez memuru Hacı Kemal'den de yardım görmüşlerdir. Hacı Kemal en azından bu kişilerin faaliyetlerine sessiz kalmakla dolaylı yönden de olsa onlara hizmet etmiştir⁸⁶. Apostolidis vasıtasıyla Yunan Sefarethanesi'nden alınan silah ve cephaneler Beşiktaş'ta Rumlara verilmekte ve oluşturulan bu çetelere izci kulübünden ve Rumlardan gönüllüler kayıt edilmekte ve bu çeteler Büyükdere civarındaki İslam köylerini basmak üzere sevk edilmekteydiler⁸⁷.

2.5. Kirman ve Kırçaki Çeteleri

Rum Patrikhanesi'nin teşvik ve yardımlarıyla kurulan Kapıdağlı Kirman ve Kırçaki çeteleri, Bandırma, Kapıdağ ve Erdek havalisinde çetecilik yapmışlardır. Kirman, Kasım 1919'da 45 kişiden mürekkep çetesi ile Hereke köyüne gelmiş, Rüşumat İdaresi'ni basmak suretiyle idarenin 3.150 kuruşunu ve memurun

⁸¹ BOA, DH-KMS, 51–1/65, Lef: 1/1, 1/2, 1/3.

⁸² BOA, DH-KMS, 51–1/65, Lef: 2, 3.

⁸³ BOA, DH-KMS, 51–1/65, Lef: 1/1, 1/2, 1/3.

⁸⁴ BOA, DH-KMS, 51–1/65, Lef: 10, 12.

⁸⁵ BOA, DH-KMS, 60–2/30, Lef: 1, 2, 3; TİTE, Kutu Nu: 55, Gömlek Nu: 35, Belge Nu: 35; Temel, *a.g.e.*, s.199.

⁸⁶ TİTE, Kutu Nu: 50, Gömlek Nu: 53, Belge Nu: 53.

⁸⁷ TİTE, Kutu Nu: 58, Gömlek Nu: 15, Belge Nu: 15; TİTE, Kutu Nu: 50, Gömlek Nu: 132, Belge Nu: 132.

eşyalarını gasp etmiş ve memurun eşini de yanına alarak firar etmiştir. Ayrıca Orman Serbekçisi Ahmet Efendi'yi de dağa kaldırmıştır⁸⁸. Kirman çetesinin buradan sonra Marmara Nahiyesi'ne geçerek Türklere taarruz planladığı bildirilmiştir⁸⁹. Bunun üzerine bu çetenin faaliyetlerinin önüne geçilebilmesi için silahlı bir gemiye ihtiyaç duyulduğu ilgili makama acilen duyurulmuş ve eldeki mevcut kuvvetlerle çetenin imhasının mümkün olamayacağı Bandırma'daki Mülkiye Müfettişliği'nden Bahriye Nezareti'ne bildirilmiştir⁹⁰. Kirman ve Kırçaki çeteleri Marmara Nahiyesi'ni ve Paşa Limanı'nı muhasara etmişlerdir⁹¹. Kirman çetesi, 10/11 Haziran 1920'de Marmara Nahiyesi'ni basmıştır. Çetenin jandarma ile çatışması neticesinde 2 yerli Rum yaralanmış, çete reisi Kirman ile bir arkadaşı öldürülmüş ve 2 jandarma ile ahaliden 2 Müslüman şehit olmuştur. Bu olay üzerine bir Yunan vapuru Marmara sahiline gelmiştir. Eşkıyalar vapura da ateş açmışlardır. Yunan vapurunun Marmara'ya ulaşmasından sonra vapur kumandanı olayın Kuvâ-yı Milliye tarafından çıkartıldığını, Hıristiyanların külliyen katledildiklerini ve Marmara'nın yanmakta olduğunu Gelibolu ve Tekfurdağı'ndaki Kuvâ-yı Mutelife Mümessilleri'ne ve Patrikhane'ye bildirmiştir. Oysa Kuvâ-yı Milliye'nin ya da Türklerin yaptığını ileri sürdükleri olay tam tersine Hıristiyanlar tarafından Türklere karşı yapılmıştır⁹².

2.6. Paşaköylü Karaoğlan ve Panayot Çetesi

Paşaköylü Karaoğlan ve Panayot çetesi, Büyükdere ve Sarıyer'e yakın mahallerde; Gülbahçe, Zekeriyaköy, Hacıosmanbayırı ve Bahçeköy mevkiğinde çetecilik faaliyetlerinde bulunmuştur⁹³. Çetenin kuruluşunda Kandilli'de ikamet eden Rumların büyük rolü vardır. Başlangıçta 12 mevcudlu olan çete zamanla 37 mevcuda ulaşmıştır⁹⁴. Çete, 18 Nisan 1919'da Büyükdere Küfeli köyünde bir mandırayı basmıştır⁹⁵. Çeteciler, aynı gün Gülbahçe'de yolda giden polis memuru Halil Efendi'nin eşya ve silahını gasp etmişlerdir. Bunun üzerine olay mahalline sevk edilen bir müfreze ile çeteciler arasında çatışma vuku bulmuş ve çatışmada Mülazım Mehmet, Çengelköy polis memuru Hulusi ve Hisar İnzibat başçavuşu Süleyman Efendi yaralanmıştır. Arazinin ormanlık olması nedeniyle çatışmada çetecilerden ölen ya da yaralanmanın olup olmadığı tespit edilememiştir. Yalnız iki çeteci teşhis edilmiştir. Bunlardan birisi Paşaköylü Karaoğlan⁹⁶ diğeri de Paşaköylü Panayot'tur. Çeteciler, Çırçır'da Artakif(?)'in bakkal dükkânına girerek bakkal eşyalarını yağmalamışlardır. Zekeriyaköy ve Bahçeköy cihetlerinde de bazı kimselerin önüne çıkıp para ve değerli eşyalarını gasp etmişlerdir⁹⁷.

Paşaköylü Karaoğlan Yorgi, 16 Temmuz 1921'de Gebze'ye yakın mesafede bulunan Akkilise'ye taarruz etmiştir. Bunun üzerine jandarma ve polis kuvvetleri tarafından Paşaköylü Karaoğlan Yorgi çetesinin takibine başlanmıştır⁹⁸. Çete, Anadolu Hisarı civarındaki bostan sahiplerinden Manto ve Petro tarafından iase edilmiştir. Ekmek ihtiyaçları da Hisar fırıncısı tarafından karşılanmıştır. Çete, bölgede bahçe sahibi olan Kara Ali ve Şakir Ağa'yı zulmetmiştir⁹⁹. Çete, 3 Eylül 1921'de de Göksu yakınlarındaki Kara Ali'nin bahçesinde görülmüştür. Durumun haber alınmasıyla birlikte çete üzerine bir birlik sevk edilmiştir¹⁰⁰. Harbiye Nezareti çeteye yardım ve yataklık yapanlar hakkında tahkikat yapılmasını istemiş ve yapılan tahkikat neticesinde Paşaköylü Yorgi oğlu Yanko ve Yorgi oğlu Petro gözaltına alınmışlardır¹⁰¹.

⁸⁸ BOA, DH-KMS, 57-1/44, Lef: 1.

⁸⁹ BOA, DH-KMS, 57-1/44, Lef: 2.

⁹⁰ BOA, DH-KMS, 57-1/44, Lef: 6.

⁹¹ BOA, DH. EUM. AYŞ, 37/19, Lef: 1, 5, 6.

⁹² BOA, DH. EUM. AYŞ, 43/31, Lef: 1, 3, 4; İzmir'e Doğru, 16 Haziran 1336/1920, Nu: 71.

⁹³ BOA, DH-KMS, 49-2/20, Lef: 5.

⁹⁴ BOA, DH-KMS, 61-2/1, Lef: 3, 4.

⁹⁵ BOA, DH-KMS, 49-2/20, Lef: 1, 3.

⁹⁶ Osmanlı Arşivi'nde bazı belgelerde Paşaköylü Karaoğlan Yorgi çetesi geçmektedir. Biz bu çetenin Paşaköylü Karaoğlan çetesi olduğunu zannediyoruz. O yüzden aynı başlık altında vermeyi uygun gördük. İki çetecinin aynı kişi olmadığı zannını da göz önünde bulundurarak Paşaköylü Karaoğlan Yorgi ile ilgili belgelerde "Yorgi" adını kullanarak bilgileri sunduk.

⁹⁷ BOA, DH-KMS, 49-2/20, Lef: 5.

⁹⁸ BOA, DH. EUM. AYŞ, 55/6.

⁹⁹ BOA, DH-KMS, 61-2/16, Lef: 1, 2.

¹⁰⁰ BOA, DH. EUM. AYŞ, 56/7.

¹⁰¹ BOA, DH-KMS, 61-2/16, Lef: 3, 4.

2.7. İstelyanus, Yeniköylü Yorgi, Pandeli ve Andon Çeteleri

İstelyanus çetesi, Darıca ve havalisinde çetecilik faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu çete, Haziran 1919'da Taşköprü'ye bağlı bir köyü basmış, köyün ileri gelenlerinden iki kişiyi dağa kaldırmıştır. Ayrıca köyden 200 koyunu alıp götürmüştür. İstelyanus çetesi, Taşköprü'ye bağlı köye taarruz edince Yahya Kaptan, müfrezesiyle birlikte harekete geçmiş ve uzun takip neticesinde bu çeteyi ortadan kaldırmıştır. İstelyanus çetesinin imhasıyla birlikte bir miktar silah, teçhizat ve Türk ahaliden gasp edilen bir miktar paraya da el konulmuştur¹⁰².

Yeniköylü Yorgi çetesi Şile civarında çetecilik yapmıştır. 2 Nisan 1920'de Alacalı nahiyesinde Şile'ye geçmekte olan Hacı Abbas Efendi, hizmetçisi Hafız Emin ile beş arkadaşının eşya ve nakdi Yeniköylü Yorgi çetesi tarafından gasp edilmiştir. Eşkiya, Yeniköy'e iltica ettiğinden dolayı tevkif edilememiştir¹⁰³. Çete, Nisan ayının sonlarına doğru yakalanmış ve tevkif edilmiştir¹⁰⁴.

Pandeli, Boğazkesen köyünden olup 20'ye yakın çete mensubuyla birlikte yine Boğazkesen ve civarlarında çetecilik hareketlerine girişmiştir¹⁰⁵. Çeteciler, Ekim 1920'de Adapazarı'nın Mahmudiye köyünü basıp bir kişiye tecavüz etmişler, Korucu Hasan'ı yaralamışlar ve köyden 22 evi de yağmalamışlardır¹⁰⁶. 28 Mart 1921'de Pandeli çetesiyle birlikte bazı Rum çeteleri Tekeler köyünü basmışlar, burada Hacı Bayram oğlu Mustafa'nın evini yakmışlar, Münir'in kardeşini de öldürmüşlerdir. Köydeki 49 evin 19.700 liralık eşyasını yağmalamışlardır¹⁰⁷. 30 Mart'ta Yunan askerleri ve İstavri Ardaşan çeteleriyle birlikte hareket eden Pandeli çetesi, bu kez Çaltıcak köyünü basmıştır. Çeteciler burada iki kişinin evini yakmışlar, dört kişiye de tecavüz etmişlerdir. Yunan askerleri ile Pandeli çetesi İkizce Osmaniye köyünü de basmış, köydeki 35 evin bütün eşyasını yağmalamış, köylüden de zorla 5.000 lira almıştır¹⁰⁸. 1921'in Nisan ayında ise Yunan askerleri ile Fındıklı, Ortaköy, Karasu, Bedil ve Pandeli çeteleri, Akçakamış köyünü basmışlardır. Köyde birkaç kişiye tecavüz eden çete mensupları 75 evden 10.000 lira değerinde eşya yağmalamışlardır¹⁰⁹.

25 Aralık 1920 tarihinde Andon'un reisliğindeki Rum çetecileri, İnöz kazasının Döğen çiftliğini basıp Tahir Ağa ve hizmetkârlarından birini yaralamış, diğerini de katlederek firar etmişlerdir. Hemen ertesinde İnöz'ün Yenice karyesini basmışlar, hayvanları için zorla yem, kendileri için de ekmeğe tedarik ettirip savuşmuşlardır. Köylüden yapılan ihbar nazarı dikkate alınarak çete üzerine bir takip müfrezesi sevk edilmiştir¹¹⁰. Andon liderliğindeki bu Rum çetesi Vasil adlı bir Rum'un restoranında İpsiz Recep milis kuvveti tarafından ortadan kaldırılmıştır¹¹¹.

2.8. Karabıyık Dimitri Çetesi

Karabıyık Dimitri çetesi, Keşan, Malkara, Uzunköprü, İpsala ve İnöz civarlarında çetecilik faaliyetlerinde bulunmuştur. 18 Temmuz 1919'da Uzunköprü'nün Maksudlu nahiyesi mıntkasında Hacıdağı mevkiinde, 30 kadar Müslüman yolcuya Karabıyık Dimitri çetesi tarafından pusu kurulmuş, yolcular şiddetle darp edilmişlerdir. Yolcuların para ve eşyaları da çete tarafından gasp edilmiştir¹¹². 23

¹⁰² Şükrü Uras, *Yahya Kaptan*, Akba Yayınevi, İstanbul 1968, s.111–112; İlder Özdemir, *Yahya Kaptan*, Körfez Gazetesi Yayınları, Gebze 1977, s.49.

¹⁰³ BOA, DH. EUM. AYŞ, 35/6.

¹⁰⁴ BOA, DH. EUM. AYŞ, 33/39.

¹⁰⁵ BOA, DH. EUM. AYŞ, 45/28.

¹⁰⁶ Bünyamin Turan, *İzmit Livası'nda Yunan Mezalimi (1920–1921)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 1996, s.34; Özel, a.g.e., s.231.

¹⁰⁷ "10 kile çavdar, 50 kile mısır, 100 kile yulaf, 150 kile arpa, 350 kile buğday, 23 koyun, 10 inek, 15 manda ve 30 öküz" bu çeteler tarafından gasp edilmiştir. Bkz, Turan, a.g.t., s.41.

¹⁰⁸ Çaltıcak köyünde "200 kile yulaf, 200 kile arpa, 60 koyun, 70 inek, 15 manda, 12 at ve 14 öküz gasp edilmiştir". Bkz, Turan, a.g.t., s.42; Özel, a.g.e., s.232.

¹⁰⁹ "5.000 kile mısır, 1.700 kile yulaf, 3.000 kile arpa, 300 inek, 120 manda ve 70 öküzü gasp etmişlerdir". Bkz, Turan, a.g.t., s.42; Özel, a.g.e., s.233.

¹¹⁰ BOA, DH. EUM. AYŞ, 29/59.

¹¹¹ Süleyman Kazmaz, *İpsiz Recep*, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı, Ankara–1996, s.111; Ergun Hiçyılmaz, *Kaldırın Şafakları İpsiz Recep*, (yay. yeri ve tarih yok), s.15–16; Mümin Yıldıztaş, *İpsiz Recep "Emice"*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s.30–31.

¹¹² BOA, DH. EUM. AYŞ, 16/119, Lef: 1, 2.

Temmuz'da Karabıyık Dimitri'nin adamlarından Manulaki yakalanmıştır¹¹³. Malkara kazasının Şahin nahiyesi müdürü Hilmi Bey, tahsildar ve 4 jandarma 10 Kasım 1919'da Taraklı köyünde giderken, Karabıyık çetesi tarafından üzerlerine ateş açılmış, Hilmi Bey alınıp götürülmüş ve bilahare çeteciler tarafından şehit edilmiştir¹¹⁴. 20 Aralık 1919'da İpsala'ya gitmekte olan telgraf çavuşu Derviş Ağa'nın, Keşan'ın Hanımçeşmesi mevkiinde çete tarafından ölü kesilmiş, elbiseleri ve ayakkabıları alındıktan sonra darp edilmiştir¹¹⁵. 31 Ocak 1920'de Gelibolu'da dört kişi Karabıyık çetesi tarafından dağa kaldırılıp Kurudağ istikametine götürülmüştür. Yapılan takibat neticesinde dağa kaldırılan kişiler ölü olarak bulunmuşlardır¹¹⁶. Bu çete İpsala müddei umumi/savcısı Asım Bey, İpsalalı Hüsnü ve bir jandarma neferini de şehit etmiştir¹¹⁷. Daha sonra Karabıyık Dimitri, Uzunköprü İngiliz Kontrol Zabıtlığı'ne başvurmuş ve “*afı-ı âli*”ye(bağışlanma) mazhar olması koşuluyla teslim olacağını bildirmiştir. Bunun üzerine Karabıyık Dimitri'nin durumu hakkında Dâhiliye Nezareti bilgilendirilmiştir. Dâhiliye Nezareti de, Edirne Vilayeti'ne gönderdiği bir yazıda Karabıyık çetesinin takibine devam edilmesi gerektiğini ve affının mümkün olmadığını bildirmiştir¹¹⁸. Nihayetinde Malkara ve Uzunköprü'den çıkarılan müfrezeler tarafından yapılan takibat neticesinde Karabıyık Dimitri ve birkaç arkadaşı ölü olarak ele geçirilmiş diğer çete mensupları ise firar etmişlerdir¹¹⁹. Karabıyık Dimitri çetesi bölgede uyguladığı katliam boyunca Patrikhane tarafından desteklenmiştir. Nitekim ele geçirildiğinde üzerinden çıkan bazı evraklarda; Keşan Metropolitliği'nin resmi mührü bulunmakta ve metropolit tarafından eşkiyaya, “*Sengili evladım Dimitri! Keşan metropolitliğine gelesin ve geniş geniş konuşalım Keşan'da*” denilmektedir¹²⁰.

Karabıyık çetesinden bazı kişiler 29 Nisan 1920'de Keşan'ın bir köyünde Patrikhane tarafından fukaraya dağıtılan 2.600 liralık evrak-ı nakdiye/yi/kâğıt parayı zorla alıp firar etmişlerdir¹²¹. Bunun haber alınması üzerine çetenin takibi ve yakalanması için jandarma kumandanı mülazım Celal Efendi kumandasında bir takip müfrezesi acilen bölgeye sevk edilmiş ve 29 Mayıs sabahı bir koyun ağılında sıkıştırılan çete efradından bazıları tutuklanmıştır¹²².

2.9. Vangel ve Vangelos Çeteleri

Vangel ve Vangelos çeteleri, Adapazarı ve havalisinde çetecilik yapmışlardır. 12 Ekim 1920'de Vangel çetesi, Yunan askerleriyle birlikte Eceldere köyünü basmış, Çırak oğlu Yusuf, Hacı Durak oğlu Hüseyin ve Kara Ali oğlu Hüseyin'i yaralamış, Osman oğlu Mustafa'yı da esir etmiştir. Ayrıca çeteciler, köyün zahiresini, büyük ve küçükbaş hayvanlarını da gasp etmişlerdir¹²³. Çeteciler, 27 Mart 1921'de Taşkıştı köyünü basıp halkın mallarını yağmalamışlar, zahire ve hayvanlarına da el koymuşlardır¹²⁴. Vangel çetesi, 28 Mart'ta, Göktepe köyünü basmış, Lütfi adlı bir şahsı katletmiş, Garip oğlu Ahmet'in samanlığını yakıp Süleyman oğlu Salih'i arabasıyla birlikte esir etmiştir¹²⁵. Vangel çetesi, Söğütlü-i Kebîr köyünü basmış 150 hanelik köyün tamamını yağmalamıştır. Çeteciler, köylüden zorla 2.200 lira toplamışlardır. Emin oğlu Osman'ı öldürmüşler, Acem İsmail ve Hasan oğlu Feyzi'yi esir almışlardır¹²⁶. Dağköy-Yoncalı köyüne yaptıkları baskında bir kişiye tecavüz etmişler, köy muhtarını yaralamışlar ve Hatip Hüseyin oğlu Mustafa, Ahmet oğlu Ahmet ve Hasan oğlu Yusuf'u da öldürmüşlerdir¹²⁷. Çetecilik faaliyetlerinde buldukları bölgede pek çok hayvana sahip olan Kara Gönlü Aşireti'ne de saldırmışlar, Ahmet oğlu İsmail Efendi ve

¹¹³ BOA, DH. EUM. AYŞ, 16/51.

¹¹⁴ BOA, DH. EUM. AYŞ, 27/150, Lef: 1, 3; Dimitri bundan sonra “*afı-ı âliye mazhar olması*” kaydıyla hemen teslim olacağını İngiliz Kontrol Zabiti vasıtasıyla bildirmiştir. BOA, DH. EUM. AYŞ, 30/69, Lef: 1, 2.

¹¹⁵ BOA, DH. EUM. AYŞ, 33/40, Lef: 3, 4.

¹¹⁶ BOA, DH. EUM. AYŞ, 32/45, Lef: 3, 4, 5, 6.

¹¹⁷ BOA, DH. EUM. AYŞ, 30/10, Lef: 11, 12.

¹¹⁸ BOA, DH. EUM. AYŞ, 30/69.

¹¹⁹ BOA, DH. EUM. AYŞ, 41/35, Lef: 7, 8, 11.

¹²⁰ BOA, DH. EUM. AYŞ, 41/35, Lef: 2, 4, 5, 12.

¹²¹ BOA, DH. EUM. AYŞ, 39/84.

¹²² BOA, DH. EUM. AYŞ, 41/35, Lef: 1.

¹²³ Turan, *a.g.t.*, s.33; Özel, *a.g.e.*, s.230–231.

¹²⁴ Turan, *a.g.t.*, s.40; Özel, *a.g.e.*, s.231.

¹²⁵ Turan, *a.g.t.*, s.40; Özel, *a.g.e.*, s.230.

¹²⁶ Turan, *a.g.t.*, s.45; Özel, *a.g.e.*, s.234.

¹²⁷ Turan, *a.g.t.*, s.38; Özel, *a.g.e.*, s.230.

Mehmet oğlu Hüseyin Efendi'yi öldürmüşlerdir. İsmail Efendi'nin 12.000 lira değerindeki mal ve hayvanını, Hüseyin Efendi'nin de 300 altın ile 15.000 liralık hayvanını gasp etmişlerdir. Ali oğlu Hasan Çavuş ve ailesini esir almışlardır. Mehmet oğlu Ali'nin 4.000 liralık hayvanı çeteciler tarafından yağmalanmıştır¹²⁸. Çetenin bu zulümlerinin önüne geçilmesi adına bir takip müfrezesi oluşturulmuş ve bu takip müfrezesinin gayretleri neticesinde çeteciler, Kandıra havalisine çekilmek zorunda kalmışlardır¹²⁹.

18 Ekim 1920'de Vangelos'un da içinde bulunduğu bir grup çete, Dere-i Bala köyünü basmış ve İbrahim oğlu Şuayp isimli bir çocuğu kafasını kırmak suretiyle öldürmüştür¹³⁰. Çeteciler, 27 Mart 1921'de Hanlı köyünü basıp köydeki 48 evin bütün eşyalarını yağmalamışlardır. İsmail oğlu Şakir'i de esir olarak yanlarında götürmüşlerdir¹³¹.

2.10. Kör Vasil, Milto ve Milki (Milti) Kaptan Çeteleri

Kör Vasil çetesi, Şile civarında çetecilik faaliyetlerine girişmiştir. Çete, 14 Mart 1922'de Şile'nin Hüseyinli ve Demircili köylerine gitmekte olan sekiz arabayı Gebze mıntıkası Kirazpınar mevkinde bomba ve silahla donanmış bir vaziyette durdurmuş, arabacıları darp edip paralarını gasp etmiştir¹³². Çetenin yakalanması için derhal harekete geçilmiş fakat elde yeterli miktarda kuvvet olmadığından başarılı olunamamıştır. Nihayetinde İstanbul Valisi, Dâhiliye Nezareti'nden çetenin takip edilebilmesi ve yakalanabilmesi için Umum Kumandalık emrinde bulunan efradın 50'sinin bu işe verilmesini talep etmiştir¹³³.

Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren çetelerden Paşaköylü Tanaş oğlu Milto'nun reisliğini yaptığı çete Paşaköy ve civarında çetecilik yapmıştır. Milto ve çetenin diğer elemanlarından Yordan oğlu Panayot ve Hristo, Üsküdar Mutasarrıfı Nurettin Bey'in girişimleri sonucu silahlarıyla birlikte Paşaköy kumandanına teslim olmuşlardır. Çetenin elemanları daha sonra "*tecil-i cezâ yasası*"na (cezanın ertelenmesi) dayanarak serbest bırakılmışlardır¹³⁴. Bir diğer çete olan Milti çetesi ise, Büyük-Küçük Bakkalköy ve Paşaköy civarında çetecilik faaliyetlerine girişmiştir. Bu çete hem Türklere hem de Rum ahaliye karşı çetecilik faaliyetlerinde bulunmuştur. Rum kızlarını kaçırmıştır. Örneğin bir defasında Barba Dimitri'nin kızını kaçırmış ve suçu da Bulgar Sadık'ın üzerine atmıştı¹³⁵. Kendisini hoş görmeyen ve kestiği haracı vermek istemeyen Rumları öldürmüş veya öldürtmüş, bu eylemlerinin sorumluluğunu da Kuvâ-yı Milliye'den Bulgar Sadık'ın üzerine atmıştır. Bölgede gerçekleştirdiği çetecilik hareketleri boyunca İngilizlerden de destek görmüştür. Bu yüzdendir ki Moda'da, Kadıköy'ünde hatta İstanbul'un tamamında rahat bir şekilde dolaşabilmiştir. Bu çete Sadık Baba (Bulgar Sadık) kuvvetleri tarafından Kısıklı-Alemdağ yolu üzerindeki Dudullu civarında pusu kurulmak suretiyle ortadan kaldırılmıştır¹³⁶.

2.11. Hrisantos ve Zafiri Çetesi

Çete, Tatavla, Feriköy, Papazköprüsü, Yenişehir, Dolapdere ve Kanyonculukulluğu civarlarında çetecilik faaliyetlerine girişmiştir. Çete reisi Hrisantos çeteciliğin yanında Yenişehir'de Barba Yani meyhanesinde garsonluk da yapmıştır. Mütareke öncesi Tophane'de Bostanbaşı'nda muhallebici Recebi katlettikten sonra yakalanıp 15 sene hapis cezasına çarptırılan Hrisantos¹³⁷, Mütarekeden sonra hapishaneden adamlarıyla birlikte kaçmıştır. Hrisantos, hapishaneden kaçtıktan sonra bir müddet

¹²⁸ Turan, *a.g.t.*, s.47; Özel, *a.g.e.*, s.236.

¹²⁹ BOA, DH. EUM. AYŞ, 53/46.

¹³⁰ "200 koyun, 170 keçi, 140 inek, 60 öküz ve 11 at Ortaköy çeteleri tarafından alınmıştır. 200 kile çardar, 500 kile mısır, 300 kile yulaf, 500 kile arpa ve 1.000 kile buğday gasp etmişlerdir. Köydeki evleri tamamen soymuşlardır". Bkz, Turan, *a.g.t.*, s.32-33; Özel, *a.g.e.*, s.229.

¹³¹ Turan, *a.g.t.*, s.40; Özel, *a.g.e.*, s.232.

¹³² BOA, DH. EUM. AYŞ, 59/104.

¹³³ BOA, DH. EUM. MH, 228/40.

¹³⁴ Temel, *a.g.e.*, s.193.

¹³⁵ Yalkın, *Bulgar Sadık*, s.210-213.

¹³⁶ Fahri Can, "Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra İlk Millî Kuvvet Nasıl kuruldu?", *Yakın Tarihimiz*, c. 2, (yay. yeri ve tarih yok), s.28-29; Yalkın, *Bulgar Sadık*, s.210-216.

¹³⁷ Hrisantos hakkında tafsilat için bkz, Gürkan Fırat Saylan, "İşgal İstanbul'unda Eli Kanlı Bir Örgüt: Hrisantos Çetesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 44, (Erzurum 2010), s.325-343; İhsan Birinci, "Hrisantos Nasıl Öldürüldü?", *Hayat Tarib Mecmuası*, y.6, c. 1/ sy. 6 (Temmuz 1970), s.62-66; Ağah Özgüç, "Hrisantos'u Kim Öldürdü?", *Popüler Tarib*, sy. 21, (Mayıs 2002), s.46-49.

Beyoğlu'nda gizlenmiş ardından ortalığın biraz durulması üzerine tekrar ortaya çıkmıştır¹³⁸. Mütareke döneminde İngilizler tarafından para, silah ve cephane noktasında ciddi destek de alan Hrisantos, İngilizler adına casusluk faaliyetlerinde de bulunmuştur¹³⁹. Hrisantos ve Zafiri çetesi, Türk karakollarına baskınlar düzenlemiş ve bu baskınlarla karakollardan silah elde etmeye çalışmıştır. İngilizler tarafından desteklendiği için bütün takibata rağmen bu çetecileri yakalamak mümkün olmamıştır. Kendisini yakalamakla görevlendirilen polis müdürü Abdurrahman Efendiyi katletmiştir¹⁴⁰. Yine Dolapdere merkezinde memur polis İbrahim Efendiyi de katletmiştir¹⁴¹. Ayrıca beş Türk polisi ve bir jandarma zabitanı öldürdükten sonra sonunda İngilizlerin yardımıyla Yunanistan'a kaçmıştır. Bir müddet Yunanistan'da kaldıktan sonra İngiliz askeri kıyafetiyle tekrar İstanbul'a dönmüştür. Aşıl Anastasyadis adıyla sahte pasaport ile İstanbul'a giriş yapıp, Dolapdere'ye yerleşmiştir¹⁴². Hrisantos'un geldiği haberi duyulunca Tatavla, Aynalıçeşme ve Sinemköy mevkiinde derhal güvenlik önlemleri alınmıştır. Hrisantos, bu güvenlik önlemlerinin neticesi olarak polisler tarafından 8 Eylül 1920'de öldürülmüştür¹⁴³. Hrisantos'un arkadaşı olan çeteci Zafiri de Kalyoncukulluğu'nda İkinci Şube Müdür Muavini Faik Bey tarafından bir muhallebici dükkânında ortadan kaldırılmıştır. Pek çok cinayetin müsebbibi olan bu şahsın öldürülmesi memnuniyet verici bir gelişme olmuştur. Netice de Faik Bey'e, Zafiri'yi öldürdüğü için Sadrazam tarafından 150 lira ikramiye ve üçüncü dereceden Osmanlı Nişanı verilmiştir¹⁴⁴.

Refik Halit'in Alemdar gazetesindeki bir makalesine bakarsak, 1920 başlarında Tatavla ve civarında öldürülen her suçlunun Hrisantos'un adamı olduğunun iddia edildiği günlerin olduğunu görmekteyiz. Refik Halit makalesinde Hrisantos hakkında şunları yazmaktadır: “*Yine Hrisantos. Artık adet oldu, zabita tarafından serseri, sabıkalı gürubundan kim vurulursa maktil derhal Hrisantos'un avanesinden, Hrisantos'un arkadaşı, Hrisantos'un sağ eli oluyor. Bu kaçancı el? Hrisantos anlaşılın abtapot gibi yüz elli, yüz ayaklı bir mahlûkmuş, vura vura tüketemedik. Bu gün bir Harito yarın bir Manul öbür gün bir Lazari böyle her sabıkalı avında gazeteler kendiliklerinden isminin yanına bir Hrisantosun sağ eli cümlesini ilave edebilirler. Tıpkı, bizim, mubaliflerin de İttihatçılara Talat'ın adamı, eli, ayağı... Dedikimiz gibi! Anlaşılın Hrisantos sabıkaluların Talat'ı imiş, ikisini de kaçırdık! Şimdi elini, ayağını sayıklyyoruz. Acaba Talat gibi Hrisantos'ta hala İstanbul sabıkalularını uzaktan idare ediyor mu? Biri Berlin'den biri Atina'dan... Zaten aralarında bir fark, bir kelime fark var: Siyasilik... Yoksa cürümler aynı: Haydutluk ve katillik. Her ne ise işte zabitamız Hrisantos'un bir sağ elini daha vurdu, kendisini vuramayınca hiç olmazsa böyle eşini, abbasını vuruyor*”¹⁴⁵.

2.12. Marmara Bölgesinde Faaliyet Gösteren Diğer Rum Çeteleri

Haziran 1919 itibarıyla Gebze, Şile ve civarında faaliyet gösteren Rum çetelerinden bazıları şunlardır: Şile civarında faaliyet gösterenlerden bazıları; Tanas oğlu Gaylip (çete reisi), Hristo oğlu Dimitri (çete reisi), Apostol oğlu Pandeli (çete reisi), Hristo oğlu yorgi, Vasil oğlu Panayot, Todor oğlu Vasil, Dimitri oğlu Yorgi'dir. Yeniköy civarında faaliyet gösterenlerden bazıları ise; Deli Petro çetesi, Hristo oğlu Petro (çete reisi), Dimitri oğlu Apostol, Petro oğlu Yorgi, Hristo oğlu Anesti, Panayot oğlu Yorgi, Nikola oğlu Dimitri, Hama oğlu Yorgi, İstavri oğlu Yani, Panayot oğlu Dimitri, Vankel oğlu İlya, Kastiziye oğlu Vasil, Alko oğlu Aleksandır, Nikola oğlu Yorgi,¹⁴⁶ Çakır Yorgi, Karabacak ve Anesti Kaptan gibi çetecilerdir.

¹³⁸ *Vakit*, 9 Eylül 1336/1920, Nu: 988; *Alemdar*, 1 Ağustos 1335/1919, Nu: 129 (1569), s.2.

¹³⁹ Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, haz. Samih Nafiz Tansu, Nurgök Matbaası, İstanbul 1957, s.254–255; Temel, *a.g.e.*, s.190.

¹⁴⁰ *Alemdar*, 1 Ağustos 1335/1919, Nu: 129 (1569), s.2.

¹⁴¹ *Vakit*, 9 Eylül 1336/1920, Nu: 988.

¹⁴² *Vakit*, 9 Eylül 1336/1920, Nu: 988; Ayrıca Hrisantos Haziran 1919'da, Beyoğlu'nda bir polis komiserini öldürmüştür. Bunun üzerine Rumlar, derhal sekiz kişilik devriyenin etrafını sarmışlar ve Hrisantos'u olay mahallinden çekip kurtarmışlardır. Bkz, Sunata, *a.g.e.*, s.43.

¹⁴³ *Alemdar*, 9 Eylül 1336/1920, Nu: 624 (2924); *Peyam-ı Sabah*, 9 Eylül 1336/1920, Nu: 635 (11065), s.3; Ertürk, *a.g.e.*, s.258–259.

¹⁴⁴ *BOA, DH. EUM. AYŞ*, 45/11.

¹⁴⁵ *Alemdar*, Aydede (Refik Halit), 8 Kanun-u Sani (Ocak) 1336/1920, Nu: 388 (2688); Hrisantos'un zevcesinin kendisine sadık olmadığına dair bir şayia ortaya yayılmıştır. Hrisantos da, Antanet gazetesine, “*zevcemin bana sadık olmadığına dair iki üç gündün beri ortaya çıkardığı yalan yanlış haberleri tekezip etmenizi rica ederim*” yollu bir mektup göndermiştir. Bkz, *Alemdar*, 10 Kanun-u Sani (Ocak) 1336/1920, Nu: 390 (2690), s.2.

¹⁴⁶ Bu çeteler teslim olan çetelerdir. Yunan ideali için çalışmalar yürütmüşlerdir. *BOA, BEO*, Umumî Nu: 343871; *Alemdar*, 16 Temmuz 1335/1919, Nu: 113 (1513).

Ayrıca Bakkalköy'ün Yirmiler ve Paşaköy'ün Elliler çeteleri de bölgede faaliyet göstermişlerdir. İzmir'de Seksenlik bir çete de bölgeyi kontrol altında tutmuştur¹⁴⁷. 11 Haziran 1919'da Gebze'nin Yelkentepe civarında kömür yakmakta olan Cumaköylüler 12 kişilik Yeniköylü bir Rum çetesi tarafından dağa kaldırılmış ve içlerinden Avcı oğlu Ali Haydar çeteciler tarafından öldürülmüştür¹⁴⁸. 2 Ağustos 1921'de Çakıcı Yorgi çetesi, Kadıköy civarında iki Türk jandarmasını şehit ettikten sonra Sürgün'de Yunanlılara sığınmıştır¹⁴⁹.

2 Nisan 1920'de Şile'nin Alacalı nahiyesinden Şile'ye geçmekte olan Hacı Abbas Efendi, yanındaki Hafız Emin ve beş arkadaşının eşya ve nakitleri Yeniköylü Yorgi çetesi tarafından gasp edilmiştir¹⁵⁰. Yine Şile'nin Alacalı nahiyesinden çalışmak için dağa giden Hasan, Mustafa, Hüseyin, Yusuf ve Ahmet adlı şahıslar yolda giderken 25 kişilik Yeniköylü silahlı Rum çetesi tarafından dağa kaldırılmışlardır¹⁵¹. Üsküdar mıntıkasında bulunan Ümraniye köyünde de erkek, kadın ve iki çocuktan oluşan bir kömürücü kafesi Çavuşbaşı çiftliği merasına gitmekte iken, Budakdere mevkiinde, önlerine çıkan Paşaköy ve Yeniköy Rumlarından oluşan takriben 20 kişilik bir çete tarafından kaçırılmışlardır¹⁵². Ovacık'a yakın mesafede bulunan Erenler Mezarlığı mahallinde Paşaköy Rumlarından mürekkep 15 kişilik bir Rum çetesi köy ahalisinden birkaç kişiyi dağa kaldırmış ve köylüye 1.200 lira karşılığında bu kişilerin serbest bırakılacağını bildirmiştir¹⁵³. Çeteciler, Tepecik köyünün Karacasu mevkiinde köylülerin merkebinin, üç beygirini ve köye gelmekte olan kömürçülerin de üzerlerindeki değerli eşyalarını gasp etmişlerdir¹⁵⁴. Yeniköy çeteleri Taşköprü köyünden İsmail ve Karakadılar'dan Hacı İbrahim'in hem paralarını almışlar hem de canlarına kıymışlardır¹⁵⁵. Bu derece vahim zulümler gerçekleştiren Yeniköy ve havalisi Rum çeteleri, Osmanlı Hükümetine başkaldırma cesaretini de gösterebilmiştir. Nitekim Şile'ye bağlı Yeniköy'de Mütareke'nin imzasının hemen ertesinde Ocak 1919'da Osmanlı Hükümetine karşı isyan vukuu bulmuş, karakollar çeteler tarafından kuşatılmış ve bu isyan şiddetli çarpışmalar neticesinde güçlkle bastırılabilmiştir¹⁵⁶.

Yeniköy ve Paşaköy Rumlarının çetecilik faaliyetleri hakkında Açıksoz gazetesinde şöyle bir bilgi mevcuttur: “*Yeniköy ve Paşaköy Rumlarından müteşekkil Yunan çeteleri zaman zaman civardaki Müslüman köylerine hücum ederek abalı-i islamiyyeyi tedbiş ve ellerine geçen her cins emval ve eşyayı gasp etmektedirler. Bu havalideki Müslüman köylerinden birçoğunda ancak ikişer üçer İslam hanesi kalmıştır*”¹⁵⁷. Nitekim Rum çetelerinin saldırılarından usanan köylüler, köylerini terk etmek suretiyle Rumların zulümlerinden kurtulmak istemişlerdir.

Rum çeteleri göçmen kabileleri üzerlerine de taarruz etmişlerdir. Mesela İzmit'ten İstanbul'a sevk edilmekte olan göçmenler, vapurların Pendik ve Darıca'ya uğramaları neticesi Rum çeteleri tarafından saldırıya uğramışlar, göçmenlerin para ve eşyaları çeteciler tarafından gasp edilmiştir¹⁵⁸. Çeteler aynı zamanda dağa adam kaçırıp fidye almak suretiyle ganimet toplama gayreti içerisinde de olmuşlardır. Nitekim Ömerli kazasının Mahmut Şevket Paşa nahiyesine bağlı Ali Bahadır köyünden İzzet Bey ve

¹⁴⁷ Halide Edip Adıvar, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, Özgür Yayınları, İstanbul 2004, s.95.

¹⁴⁸ BOA, DH. EUM. AYŞ, 12/42.

¹⁴⁹ BOA, DH-KMS, 60-3/27; Temel, a.g.e., s.203.

¹⁵⁰ BOA, DH. EUM. AYŞ, 35/6; Ayrıca takibi ve yakalanması için, Bkz, BOA, DH. EUM. AYŞ, 39/33.

¹⁵¹ BOA, DH. EUM. AYŞ, 39/35, Lef: 1; Takibat neticesinde kaçırılanlar sağ salım kurtarılmıştır. Çete efradı Yeniköy'e iltica ettiğinden yakalanamamıştır. Bkz, *Aynı Belge*, Lef: 2.

¹⁵² BOA, BEO, Umumî Nu: 348071.

¹⁵³ Köylüler parayı tedarik edemeyince kaçırıldıkları adamları feci şekilde darp etmişler ve paranın en kısa zamanda hazırlanmasını isteyerek adamları serbest bırakmışlardır. BOA, BEO, Umumî Nu: 348600.

¹⁵⁴ BOA, BEO, Umumî Nu: 348600.

¹⁵⁵ Yüce, a.g.e., s.65.

¹⁵⁶ BOA, DH-KMS, 49-1/74, Lef: 1, 2; Yeniköy Rumları amaçlarına ulaşamayınca affedilecekleri teminatıyla teslim olacaklarını bildirdiler. Çetecilerin silahlarını teslim ve bir daha böyle bir işe kalkışmayacaklarının teminatını vermelerinin “*afi-i âliye*” mazhar olmalarında etkili olacağı vurgulanmaktadır. Nitekim bazısı çete reisi olan 28 kişi, silahlarını bırakarak Fransız jandarmalarına teslim oldular. Bkz, BOA, DH-KMS, 49-2/46, Lef: 1, 2, 10; *Alemdar*, 16 Temmuz 1335/1919, Nu: 113 (1513); Yine Babıâli Evrak Odası'na ait bir belgede de, bölge Rumlarından bazılarının, bilhassa Yeniköy Rumlarının tehcir meselesinden dolayı intikam almak maksadıyla İslamlar aleyhinde tahrikatta bulunmaları yüzünden müessif bir hadisenin zuhur etmesinden korkulmakta ve Şile kazasının Rumlarının şımarık olduğu Yeniköy Rumlarının da ekserisinin şekavetle iştiğal ettikleri ve bunların şekavetlerine meydan verilmemesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bkz, BOA, BEO, Umumî Nu: 347328.

¹⁵⁷ *Açıksoz*, 10 Mart 1337/1921, Nu: 129; Yeniköy'de Mütareke öncesinde de çetecilik hareketleri görülmekte idi. Bkz, BOA, DH. EUM. 3. ŞUBE, 25/32; Yeniköylü çeteleriyle ilgili belgeler; BOA, DH. EUM. AYŞ, 39/10; 48/14; BOA, MV, 216/102; BOA, DH. EUM. AYŞ, 13/39.

¹⁵⁸ BOA, DH-KMS, 60-2/34, Lef: 1, 2.

hizmetkârı bu maksatla kaçırılmış, fidye olarak 15.000 lira talep edilmiştir¹⁵⁹. 14 Haziran 1919'da 15 kişilik Yeniköylü Deli Yani çetesi, Taşköprü'nün Hatipler köyünde bir çocuğu dağa kaldırmış ve ancak annesinde aldığı 91 lira karşılığında çocuğu serbest bırakmıştır. Bu olayın akabinde Üsteğmen Ragıp Efendi kumandasındaki jandarma müfrezesi Kadi-i Değirmen civarında Deli Yani çetesine rastlamış ve yapılan çatışma neticesinde Deli Yani sağ olarak ele geçirilmiştir. Deli Yani'nin fidye olarak aldığı 91 lira üzerinden çıkmıştır¹⁶⁰. Rum çetelerinin bu tür zulümleri günden güne artarak devam etmiştir.

Rum çeteleri Kandıra'da da yoğun faaliyet göstermişlerdir. Mesela Pişkiş Hacı İsmail köyüne gelen Yunan askerleri ve Rum çeteleri, Çavuş adında bir kişinin kulaklarını kesmişlerdir. Polislikten emekli olan Cemal Efendi'yi de katletmişlerdir. Ayrıca köyün eşya ve hayvanlarını da alkoymuşlardır¹⁶¹. Rum çeteleri, Kandıra'da Mantarclar, Kışla, Karasakal, Karakiraz, Çerkezler, Cebecioglu, Vareman, Dökiren, Hacı İsmail, Bişkin ve İnanlar köyleri ile Şeyhler nahiyesinde Müslüman ahaliye zulmedip birçok erkeğin gözlerini çıkarmış, burunlarını kesmiş ve ahali önünde katletmişlerdir. Kadınlara toplu olarak tecavüz etmişler, daha sonra onları işkenceyle öldürmüşlerdir. Kadınların ziynet eşyalarını da gasp etmişlerdir. Resmî kurumlara saldırmışlardır. İzmit'e geri çekilirken binlerce hayvan ve camilerden çaldıkları değerli halıları da yanlarında götürmüşlerdir¹⁶². İzmit'in Kuvâ-yı Milliye tarafından kurtarılması öncesinde Yunanlıların destekledikleri Rum, Ermeni ve Abaza çeteleri, İzmit ve çevresinde mezalim uygulamışlardır. Şehrin doğusunda Bahçeşme mahallesinde 74, Ahmetcik mahallesinde 43, Yağhane mahallesinde 65, Hacı Cafer mahallesinde 37, Çukurbağ mahallesinde 50, Yenimahalle de 40 Türk bu çeteler tarafından öldürülmüşlerdir. Çarşı ve pazarlarda öldürülenler de dâhil edildiğinde 395 kişi bu çeteler tarafından hunharca katledilmiştir¹⁶³.

Yunanlıların teşvik ve himayesiyle teşekkül eden Rum Çeteleri, Gemlik'te Müslüman ahalinin mallarını gasp etmişlerdir. Gaspa maruz kalan ahalden 20'si Dersaadet'e iltica etmiştir. Dersaadet'e iltica eden ahalinin ifadesine göre, bu çetelerin maksatları gasp değil bölgede Müslüman ahalden eser bırakmamaya yöneliktir¹⁶⁴. Gemlik, Orhangazi ve Yalova cihetlerinde gerçekleştirilen zulümleri tahkik için bir heyet oluşturulmuş ve heyet bölgede çalışmalar yapmıştır. Mesela heyet, Orhangazi'de 1.000 hanelik kasabanın 5 haneden gayrisinin kâmilen tahrip edildiğini görmüştür. Ayrıca 2 cami, 3 mektep, 12 medrese, 2 hamam, 1 iplik fabrikası ve 4 zeytin fabrikası da çeteciler tarafından tahrip edilmiştir. Heyetin gitmediği yerlerde ise durum daha da vahimdir: 420 nüfuslu Yalova'nın Teşvikiye köyü katliama uğramış, binaları da tahrip edilip yıkılmıştır. 550 nüfuslu Çınarcık köyü katliama uğramış ve sadece 20 kişi Rum çetelerinin zulmünden kurtulabilmiştir. 400 nüfuslu Kurtköy'de ahali katliama uğramış, evleri de yıkılmıştır. 250 nüfuslu Dereköy'de de katliam uygulanmıştır¹⁶⁵. Bursa'nın merkez köylerinden Tepecik ve Kelesanlı (İsmetiye) Rumlar, 15 Aralık 1920'de Veysel Karani Değirmeni'ni 40–50 kişilik çeteleriyle basmışlar ve değirmendeki malzemeyi yağmalamışlardır¹⁶⁶.

24 Aralık 1918'de Uzunköprü'den Keşan'a hareket eden postaya 8 kişilik bir Rum çetesi tarafından ateş açılmış ve açılan ateş sonucu posta muhafızlarından biri şehit olmuş diğeri ise ağır yaralanmıştır¹⁶⁷. 29 Ekim 1919 tarihinde, Balkan muharebelerinde Demirköy kazası civarındaki evleri tahrip edilmiş olan Boyalıdere köyü ahalisinden Arif Hoca, Emin oğlu Hasan, Yusuf oğlu Hasan ve kardeşi Mehmet, Molla

¹⁵⁹ BOA, DH-KMS, 61-2/4, Lef: 1, 6.

¹⁶⁰ Özel, a.g.e., s.193.

¹⁶¹ BOA, DH-KMS, 60-2/11, Lef: 20.

¹⁶² *Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi II Anadolu'da Yunan Mezalimi*, Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1996, s. 198–201 (BOA, HR. SYS, 2624/12); Adapazarı'nda Rum ve Ermeni çetelerini Müslüman halka zulüm etmektedirler. Bkz, BOA, BEO, Umumi Nu: 349671.

¹⁶³ BOA, DH-KMS, 60-2/42.

¹⁶⁴ BOA, DH-KMS, 60-2/19.

¹⁶⁵ Bunların haricinde birçok köy katliama uğramış ve yıkılmıştır. Daha geniş malumat için, bkz, BOA, DH-KMS, 60-2/20, Lef: 1, 2, 3, 4; Orhangazi civarında bazı köylerde halk katledilmiş, malları yağmalanmış ve halkın silahları Hıristiyan ahaliye verilmiştir. Orhangazi'den 7, Çakırlı'dan 20 kişi kurşuna dizilmiştir. Yunanlılar Karamürsel'i işgal edince yerli Rumlardan 2.000 kişi Yunanlılara iltihak etmiş ve Karamürseli 200 kişi idam edilmiştir. Bkz, BOA, BEO, Umumi Nu: 349746; Yalova'da Türkler, Rum ve Ermeni çeteleri tarafından katledilmiştir. Bazı tutuklamalar ve incelemeler için, bkz, BOA, DH-KMS, 60-3/27.

¹⁶⁶ Orhan Hülagu, *Millî Mücadele Dönemi'nde Bursa ve Havalisi (1918–1922)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994, s.125–126.

¹⁶⁷ BOA, DH. EUM. AYŞ, 29/31, Lef: 2, 3.

Mehmet oğlu Mustafa, evlerini tamir etmek için gittikleri Demirköy'den geri dönerken Vize kazasına bağlı Yenice köyü yakınlarında silahlı Rum çeteleri tarafından dağa kaldırılıp katledilmişlerdir¹⁶⁸. Bu çete hareketlerine tahammül edemeyen Trakya Müslümanlarından birçoğu yurtlarını terk ederek daha güvenli bir şehir olduğunu düşündükleri İstanbul'a iltica etmek zorunda kalmışlardır. Nitekim 1 Aralık 1920 tarihi itibarıyla Trakya'dan İstanbul'a iltica eden muhacirlerin sayısı 40.000'i bulmaktadır¹⁶⁹. Fakat Rum çetelerinin faaliyetleri aralıksız olarak devam etmektedir. Gelibolu ve Kırkkilise (Kırklareli) havalisindeki Rumlar, Türkleri zorla evlerinden çıkarmışlar, yerlerine de Kafkaslardan getirilen Rumları iskân ettirmişlerdir¹⁷⁰.

Görüldüğü gibi Mütareke Dönemi boyunca Yunanlılar ve Patrikhane tarafından oluşturulan ve “*Megali İdeasi*” uğrunda çalışması beklenen Rum çeteleri üzerlerine düşen görevi azami gayret göstererek yerine getirmişlerdir. Bu çalışmalarında Rum çetelerinin silah, mühimmat ve işlerinin temini gibi hususlarda İngilizler ve Yunanlılar, çetelere büyük katkı sağlamışlardır. Hatta kendi aralarında da iane/yardım toplamak suretiyle çeteler oluşturmuşlar ve nihayetinde Türkleri katletmişlerdir¹⁷¹.

3. MARMARA BÖLGESİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN ERMENİ ÇETELERİ

3.1. Yuvacıklı Vahan Çetesi

Vahan çetesi, Bilecik, Bahçecik, Gemlik ve İzmit çevresinde çetecilik faaliyetlerinde bulunmuştur. Kendisi aynı zamanda Yuvacık köyünün muhtarlığını da yapmaktadır¹⁷². Yuvacıklı Vahan, I. Dünya Savaşı'nın karışık ortamından yararlanarak amele taburunda asker olduğu halde geceleri çıkıp Türk köylerini basmıştır¹⁷³. Yuvacıklı Vahan, Mütareke'nin imza edilmesiyle birlikte çete faaliyetlerini daha da artırmış, Rum çeteleri ile de işbirliği içerisine girip adeta bölgede terör estirmiştir¹⁷⁴. Köyleri basmakla kalmamış erkek, kadın ve çocuk pek çok kişinin canına kıymıştır. Hatta kadınların gözlerini çıkarıp iplere dizdirmiştir¹⁷⁵. Aynı zamanda tanınmış bir komitacı olan Vahan, sık sık İstanbul'a gelip gitmiş ve bu geliş gidişler sırasında Kadıköy'deki Yuvacıklı köylüler ve Ermeni memurlar tarafından himaye edilmiştir¹⁷⁶. Bu çetenin yakalanması için çalışmalar yürütülmüş ve Vahan, efradıyla birlikte 1921 yılında yakalanmıştır. Yakalanan Vahan ve adamları, İzmit Divan-ı Harbine sevk edildiklerinde hapisneden topluca firar etmişlerdir. Hapisneden kaçmayı başaran Yuvacıklı Vahan ve çete mensupları bölgedeki çetecilik faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Yuvacıklı Vahan, çetecilik faaliyetleri boyunca Yunanlılardan ciddi manada destek görmüş, Yunanlılara kılavuzluk gibi hizmetlerde de bulunmuştur¹⁷⁷.

3.2. Donik (Antranik) Çetesi

Vahan çetesinin önde gelen isimlerinden olan Donik, İzmit civarında çetecilik yapmış ve oluşturduğu çetesiyle pek çok Türk'ün mallarını yağmalayıp canlarına kıymıştır. Çete reisi Donik, Mayıs 1919'da Polis müdüriyetince tevkif edilip Divân-ı Harbe sevk edilmiş¹⁷⁸, buradaki yargılama neticesinde Divân-ı Harp tarafından idam cezasına çarptırılmıştır. Donik hakkındaki idam kararı uygulamaya konulmamıştır. Nitekim kaçmış ya da serbest bırakılmış olacak ki 1920 yılında Donik'in faaliyetlerine devam ettiğini görmekteyiz.

¹⁶⁸ Güner, *a.g.e.*, s. 107.

¹⁶⁹ *Açıksöz*, 6 Kanun-u Evvel (Aralık) 1336/1920, Nu: 101, s.3.

¹⁷⁰ *Açıksöz*, 29 Mart 1337/1921, Nu: 145.

¹⁷¹ Bir belge, “*Bir müddetten beri Kemerburgaz Rumlarıyla Makriköy ve hatta Çatalca kazasının diğer bütün Rum köylülerini telkinatı mabsusaya tabi olarak içlerinde mevcutları nispetinde daimi hal-i faaliyette bulunmak üzere bir çete teşkil edip bunların efradını aralarında topladıkları ianelerle tahayyüz ve işe eyledikleri ve efal ve abval-i umumiyelerinde taşkınlıklar irasesine başladıkları ve bu suretle istihzaratını ikmal eden köyler yekdiğerleriyle de muhaberat ve münasebat-ı hafiyede buldukları anlaşılmakta idiye de maksatlarının her türlü silah ve muavenetten mahrum Türk köylerine taarruz ve bu suretle bir iştişak çıkarmak mı? Veyahut Yunanın bir muvaffakiyetini öğrenince büsbütün isyan teşekkülünde büyük vaka vücudunda getirmek mi? Olduğu henüz katiyetle tebeyyün eylememiştir*” denilmektedir. Bu belge, Rumların çetelerin teşkili, işesi ve ihtiyaçlarının temini noktasında nasıl yardımcı olduklarını göstermektedir. Bkz, *BOA, DH-KMS*, 60-2/58, Lef: 9, 10, 11.

¹⁷² *BOA, DH. EUM. VRK*, 23/27, Lef: 1.

¹⁷³ Yüce, *a.g.e.*, s.65.

¹⁷⁴ Sofuoğlu, *Kocaeli*, s.30; Sofuoğlu, *Kuzeybatı Anadolu*, s.42.

¹⁷⁵ *TTE*, Kutu Nu: 59, Gömlek Nu: 54, Belge Nu: 54.

¹⁷⁶ *BOA, DH. EUM. VRK*, 23/27, Lef: 2.

¹⁷⁷ *TTE*, Kutu Nu: 59, Gömlek Nu: 54, Belge Nu: 54.

¹⁷⁸ *Alemdar*, 9 Mayıs 1335/1919, Nu: 137 (1447), s.2.

Donik çetesi, Ermeni nüfusunun yoğun olarak bulunduğu Yuvacık ve Arslanbey Ermenileriyle, İzmit ve Derbent arasında Karapete Rum eşkiyalarından oluşmaktaydı. Mevcudu 300 civarında olan Donik çetesi, İngilizlerin de resmî izni ve himayesiyle İzmit'ten ayrılınca Yuvacık yakınlarında bir Laz köyüne saldırı düzenlemiş, 12–14 yaşlarında pek çok kızı kaçırmış ve kızlara en feci kötülükleri yaptıktan sonra onları İzmit'e götürerek Yeni Cuma Camii'ne kapatmıştır. Donik, 25 Temmuz 1920'de Sarıçeşme köyüne baskın düzenlemiş ve 15 kadar genç kızı beraberinde götürmüştür¹⁷⁹. Ayrıca baskın yaptığı köylerden esir olarak aldığı 10 kişiyi, bir ziyafet esnasında içki içirmek suretiyle sarhoş etmiş sonra da kurşuna dizmiştir¹⁸⁰. İşgal kuvvetlerinden bulduğu yüzle, kendisini, İzmit'in bir nahiyesi olan Derbent'ten İstanbul'a kadar olan bölgenin kralı olarak görmüştür¹⁸¹.

3.3. Bölgede Faaliyet Gösteren Diğer Ermeni Çeteleri

Mütareke döneminde Marmara'da faaliyet gösteren Ermeni çeteleri, Yunan askerleri ve Rum çeteleriyle işbirliği içerisinde olmuşlardır. Örneğin Rum ve Ermeni çeteleri, Adapazarı'nın Kuruçeşme köyüne 12 Ekim 1920'de baskın düzenlemişler, iki kişiye tecavüz etmişler, giderken de Recep oğlu Ramazan'ı esir alarak yanlarında götürmüşlerdir. Çeteciler köydeki evlerin tamamını yağmalamışlar, 10 evi ise yakmışlardır¹⁸². Yine, bazı muhacirler İzmit'ten İstanbul'a sevk edilirken Darıca ve Pendik'e uğrayan vapurlara, Rum çeteleriyle beraber Ermeni çeteleri tarafından da saldırı düzenlenmiş ve muhacirlerin para ve değerli eşyaları yağmalanmıştır¹⁸³. Rum ve Ermeni çeteleri bir defasında Adapazarı'ndan gelen Yunan askerleriyle birlik olup Borçka, Cebecioglu, Araman köylerine ve Şeyhler nahiyesine saldırmışlardır. Bu saldırıda pek çok Müslümanı katletmişler, kadınlara tecavüz etmişler ve Müslüman ahalinin para ve değerli eşyalarını da gasp etmişlerdir¹⁸⁴. Damlık köyünden Karabet'in kumandasındaki Ermeni çetesi, Adapazarı'ndan gelen yerli Rum çeteleriyle de birlik olarak Türk Beylik Kışla köyünü basmış ve köylüden 450 lira değerinde eşya gasp etmiştir¹⁸⁵. Ermeni Hayzakor liderliğindeki bir Ermeni çetesi de Rum Pandeli çetesiyle beraber olup İkizce Osmaniye köyünü basmış ve 35 evi yağmalayıp halktan zorla 5.000 lira gasp etmiştir¹⁸⁶. Aslanbey köyünden 60 kişilik Onnik çetesi, 20/21 Temmuz 1920 tarihlerinde Uzunbey köyünü basmış ve köyü yağmalamıştır¹⁸⁷. Dikran çetesi reislerinden Erzincanlı Sezak ve yardımcıları, girdikleri köylerde pek çok mezalim uygulamışlardır. Bu çete; saldırdığı köylerdeki Türk vatandaşlarını, kulak, burun, kol, ayak ve parmaklarını kesmek suretiyle en ağır işkencelere tabi tutarak öldürmüştür¹⁸⁸. Ermeni Ardaş çetesi tarafından 28 Ekim 1920'de Karakaş köyü basılmıştır. Çete, Ömer oğlu Mehmet, Aşkın oğlu Mehmet ve Korucu Ahmet'i Kulaksız Çiftliği suyunda kafalarını kesip derilerini yüzmek suretiyle hunharca katletmiştir. Aynı çete 30 Mart 1921'de Rum çeteleriyle birlikte Çatlıcak köyünü basmış ve köyü tamamen yağmalamıştır¹⁸⁹.

Yalova'dan gelen Rum ve Ermeni çeteleri, Yunanlılarla da birlik olup Karamürsel'in 45 köyünden 15'ini tamamen yakıp yağmalamışlardır. Bu ve benzeri çete hareketlerinin ortaya çıkardığı asayişsizlik yüzünden pek çok köylü topraklarını terk edip daha güvenli olarak gördüğü yerlere göç etmiştir. Mesela, Akpınar, Ereğli, Saracık, Tavşanlı ve Havuzdere köylüleri çetecilerin zulümlerinden kurtulmak için topraklarını terk edip başka yerlere göç etmişlerdir¹⁹⁰. Ermeniler Yalova ve civarında da terör estirmişlerdir. Diğer yerlerde olduğu gibi burada da Yunan askeri ve Rum çeteleriyle ortak hareket etmişler, kasaba ve köylerde yaşayan Türk ahalinin bütün mal ve eşyalarını gasp etmişlerdir. Yalova'da; Sogucak'ta 120, Esediye'de 100,

¹⁷⁹ Özel, *a.g.e.*, s.200–201; Yüce, *a.g.e.*, s.81.

¹⁸⁰ Yüce, *a.g.e.*, s.82.

¹⁸¹ Yüce, *a.g.e.*, s.81–82.

¹⁸² Bu baskın, Ermeni Kırkor Çetesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Bkz, Turan, *a.g.t.*, s.34; Adapazarı'nda Ermeni çetelerinin zulüm ettiklerine dair bkz, BOA, BEO, Umumî Nu: 349671.

¹⁸³ BOA, DH-KMS, 60–2/34, Lef: 1, 2.

¹⁸⁴ BOA, DH-KMS, 60–2/11.

¹⁸⁵ Turan, *a.g.t.*, s.46.

¹⁸⁶ Turan, *a.g.t.*, s.42.

¹⁸⁷ Çam, *a.g.t.*, s.153.

¹⁸⁸ Turan, *a.g.t.*, s.18.

¹⁸⁹ Turan, *a.g.t.*, s.38, 42.

¹⁹⁰ Turan, *a.g.t.*, s.60–61.

Paşaköy'de 95, Kurtköy'de 150, Reşadiye'de 800 ve Gacık'ta ise 150 hane bu çeteler tarafından önce yağmalanmış, ardından da yıkılmıştır¹⁹¹.

Bursa havalisinde faaliyet gösteren bazı Ermeni çeteleri, 18 Temmuz 1921'de Bursa'nın merkez köylerinden Zarafte'ye (Konaklı) saldırmışlar, köylünün bütün para ve kıymetli eşyalarını gasp etmişler, köy ahalisinden 30 kişiyi de katletmişlerdir. Bu çeteciler Görüklü köyü civarını üs edinmişler ve fırsat buldukça çevre köyler üzerine baskınlar yapmışlardır¹⁹². Ermeni çeteleri, 17-18 Temmuz 1921'de Bursa'nın Ahi köyünü basıp hanelere tecavüz etmişler, evlerde bulunan kadın ve kızları götürmek istediklerinde kendilerine karşı çıkan erkekleri darp edip öldürmüşlerdir¹⁹³. Bu arada Bandırma'da bazı olayların çıktığı Patrikhane ve Yunanlılara haber verilince, İstanbul'dan bir Rum gönüllü kafilesinin Bandırma'ya sevk edileceği söylenilmiştir. Bu çeteler Türk halkını imha siyasetine memur edileceklerdir. Patrikhane çete teşkilatları yönündeki faaliyetlerine devam etmektedir. Ermeni Kan ve Albayrak çeteleri de Türklere karşı mücadele etmek amacıyla Bandırmaya gönderilecektir¹⁹⁴.

Ermenilerin, yukarıda zikredilen zulümleri Marmara Bölgesi'nde tek başlarına gerçekleştirmeleri pek mümkün değildir. Zira Marmara'daki nüfusları itibarıyla, böyle çeteler kurmak suretiyle faaliyet gösterme olanakları da çok yoktur. Çünkü Türk ahali, bölgede, nüfus bakımından çoğunluğu oluşturmaktadır; hâkim unsurdur. Ancak İtilaf Devletlerinin Ermenileri koruyup gözetmeleri, silah ve cephane noktasında desteklemeleri Ermenileri cesaretlendirmiştir. Ermeniler, İstanbul Hükümetinin Mütareke hükümleriyle zor durumda olmasını fırsat bilerek, tehcirin intikamını almak ve Osmanlı'nın yıkılmasını sağlamak gayesiyle çete faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Nihai olarak hedefleri; Doğu Anadolu'yu *Ermeni yurdu* haline getirmektir.

4. OSMANLI DEVLETİ'NİN ÇETE HAREKETLERİNE YÖNELİK ALDIĞI ÖNLEMLER

Mütareke'nin imza edilmesinin hemen ertesinde gerçekleştirilen işgaller, Marmara Bölgesi'nde Rum ve Ermeni çetelerinin faaliyetlerini artırmıştır. Yukarıda detaylıca ele aldığımız Rum ve Ermeni çete faaliyetleri neticesinde bölgede asayişin sağlanamadığının görülmesi, Osmanlı Devleti'ni bir dizi tedbir almaya zorlamıştır. 26 Şubat 1919'da İtilaf Devletlerinin mümessilleri ile Polis Müdür-i Umumîsi Halil Bey arasında bir toplantı gerçekleştirilmiş ve asayişin temini hususunda bazı kararlar alınmıştır. Bu toplantıda İstanbul Vilayeti, Beyoğlu, İstanbul ve Üsküdar olmak üzere üç bölgeye ayrılmış, komutanlıklarına da İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar getirilmişlerdir. Alınan kararlara göre; İstanbul dâhilinde bir hadise vuku bulması halinde, olay derhal polisi müdür-i umumisine, nöbetçi müdürüne, mensup oldukları irtibat komiserine ve polis müfettişine telefonla bildirilecek ve olayın ayrıntıları daha sonra rapor olarak sunulacaktır. İrtibat komiserleri sorumlu oldukları alanlarda meydana gelecek olayları polis müfettişine ve İtilaf subaylarına bildireceklerdir. İrtibat komiserleri İtilaf subayları ile istişare içerisinde olacak, Heyet-i İtilafiye zabıtası Osmanlı zabıtasına yardımcı konumunda olacaktır. Her iki tarafın da kabulüyle alınan karara göre Polis Müdür-i Umumîsi bütün inzibat kuvvetlerinin amiri olacaktır¹⁹⁵.

İstanbul Hükümeti, Rumların faaliyetlerine karşı alacağı önlemleri, gelen istihbarat bilgilerine göre değerlendirmekte ve istihbarata göre harekete geçmekteydi. Mesela Paris Rumlarının İstanbul'da faaliyette bulunmak amacıyla kiliselerde toplantı düzenleyeceklerinin haber alınması üzerine, kilisenin çevresinde bütün zabıta kuvvetlerinin hazır bulunması ve asayiş bozacak bir harekete katıyen müsaade edilmemesi yönünde emir verilmiştir. Nezaretlere, Fener Rum Patrikhanesi'nin yıkıcı faaliyetleri, Yunanistan'ın Patrikhane üzerindeki etkisi, Rum cemiyetlerinin nerede ve nasıl kuruldukları hakkında, Rumlar tarafından oluşturulan çetelere kimler tarafından yardım edildiği ve nerelerde çetecilik ettikleri, İzci teşkilatlarının ne yönde faaliyet gösterdikleri hakkında istihbarat bilgileri gelmiştir. Dâhiliye Nezareti, Patrikhane, cemiyet ve çetelerin faaliyetleri gibi hususlarda bir dizi tedbir almıştır. Bu tedbirlere göre; Patrikhanenin etrafında yetenekli memurlardan bir gözetleme şebekesi oluşturulacaktır. Asayişin ihlal edilmesi olasılığının yüksek

¹⁹¹ BOA, DH-KMS, 60-2/55.

¹⁹² Hülagu, *a.g.t.*, s.127.

¹⁹³ Hülagu, *a.g.t.*, s.131.

¹⁹⁴ TTE, Kutu Nu: 50, Gömlek Nu: 103, Belge Nu: 103; TTE, Kutu Nu: 54, Gömlek Nu: 19, Belge Nu: 19.

¹⁹⁵ Tokar, *a.g.t.*, s. 238-240.

olduğu zamanlarda Patrikhane ve çevresi sıkı güvenlik altına alınacak, bir karışıklık doğduğunda giriş çıkışa kapatılacaktı. Rumların buralarda silahlanmasının önüne geçilecekti. Silah ve cephanelerinin ellerinden alınması için de çalışmalar yapılacaktı¹⁹⁶.

Şile, Sarıyer, Yeniköy ve Kemerburgaz'da çete hareketlerinin artması neticesinde Hükümet ve İtilaf Devletlerinin yetkilileri, bölgedeki eşkıyalarla anlaşma yapma gibi yollara da başvurmuşlardır. Şile Kaymakamı, Muharic'in Müdürü Münir Bey, İngiliz Müfettişi ve Kumandanı Simit ve İngiliz Binbaşısı Mösyö Seblit'ten oluşan heyet, 5 Temmuz 1919'da bölgede bazı temaslarda bulunup bölge halkına bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Heyet önce bazı mahallerde Müdafaa-i Milliye teşkilatları kurulduğundan bahsetmiş ve bu teşkilatlara yardım edilmemesini Türklerden istemiştir. Sonra da Rum halkının kaybolan veya Müslümanlar tarafından ellerinden alınan mallarının karşılığının Ziraat Bankası tarafından ödeneceğini bildirmiştir. Heyet, İslam ve Rum ahalinin Osmanlı ve İtilaf Devletlerinin adil güvencesi altında olduklarını ifade etmiştir. Silahlarını Fransız yetkililerine teslim eden çeteciler ve Yeniköy ahalisi hakkında da; Yeniköy Rumlarının sağlık durumlarıyla ilgilenilmesi için her Salı günü bir doktorun Yeniköy'e gönderileceği ve silahlarını teslim eden çetecilerin Osmanlı Hükümeti tarafından affedilecekleri yönünde kararlar alınmıştır. Ayrıca Yeniköy'e yakın bir vakıf ormanının geçici olarak Yeniköylülerin tasarrufuna bırakılması kararlaştırılmıştır¹⁹⁷. Bu anlaşmanın ertesinde 3-4 köyde asayişin sağlandığı iddia edilerek anlaşma hükümlerinin Hükümet tarafından uygulamaya konulması istenmiştir. Rum eşkıyasının teslimi ve asayişin temini noktasındaki hizmetlerinden dolayı da Şile Kaymakamı'na bir takdirname verilmiştir¹⁹⁸. Fakat yapılan bu anlaşmaya rağmen Rum çetelerinin faaliyetlerinde bir azalma görülmemiştir. Rum çeteleri pek çok Türk köyünü basıp; kadın, kız, çoluk çocuk demeden öldürmeye ve köylünün mallarını yağmalamaya devam etmişlerdir.

İstanbul Hükümeti çete hareketlerinin önüne geçmek amacıyla merkezi Bursa'da olan ve İzmit ile Balıkesir'i de içine alan bir Mıntıka Müfettişliği oluşturmuştur. Bu müfettişliğin başına da İzmir Mıntıka Müfettişi Muavini Kaymakam Yusuf Cemal Bey'i atamıştır. Hüdavendigâr Vilayeti Valisi Ebubekir Hazım Bey, Bursa, Balıkesir ve İzmit yöresinin asayişinden sorumlu edilip, kendisinden çetecilerle mücadelede kararlı bir tutum sergilemesi talep edilmiştir¹⁹⁹. Ayrıca Dâhiliye Nazırının direktifleriyle Ebubekir Hazım Bey ile İzmit Mutasarrıfı 20 Aralık 1919'da Bilecik'te bir araya gelmiş ve bölgenin asayişinin temini noktasında çalışmalarda bulunmuşlardır. Nihayetinde Yalova, Karamürsel ve İzmit havalisinde bazı çetecilerin yakalanması amacıyla müfrezeler sevk edilmiştir. İzmit Mutasarrıfı aynı zamanda köylerde bazı emin kişilere silah dağıtmak suretiyle köylüyü Rum ve Ermeni çetelerinin zulümlerinden korumaya çalışmıştır²⁰⁰.

Bu dönemde, dini duygular da "Megali İdea" hedefi doğrultusunda kullanılmıştır. Metropolitler ve rahipler Yunanistan'dan aldıkları emirler üzerine hareket ederek Türkler aleyhine propaganda yapmışlar, Müslüman din adamlarının vaaz ve nasihatlerini kasıtlı yorumlamak suretiyle Müslüman olmayan gayrimüslimlerin öldürülmesinin İslam Dini'nin bir gereği olduğunu her yerde söyler olmuşlardır. İstanbul Hükümeti bu tür propagandalara karşı "Mukaddes'ül-Beyan Fi Ahkam'ül-Kuran" ve "İbtifa" adlı dini eserlerin Rumcaya tercüme ettirilerek Rumlara dağıtılması yönünde bir karar almış fakat Rumcaya çevrilip basılması için ödenek hazırlandığı halde bir süre sonra bu projeden vazgeçmiştir²⁰¹.

Mütareke döneminde Yunanistan'ın Atina Bankası, işgaller neticesinde ekonomik durumu kötü olan halkın sattığı mülkleri almak isteyen Rumlara çok yüksek fiyatlarda krediler açmıştır. Bununla Türk mülklerinin alınması suretiyle bölgede Rum nüfuzunun kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır. Vakıflar Nezareti, bu durumu fark edince, 28 Mayıs 1919 tarihinde, "herhangi bir mülküzü cazip fiyatla sahibinden satın almasına imkân tanıyan bir kanun" çıkarmıştır²⁰². Bu kanunun çıkarılmasıyla Vakıflar Nezareti, Türk halkının satmak istediği mülkleri, ücretini ödemek şartıyla alma hakkına sahip olmuştur. Bununla da satıştaki Türk

¹⁹⁶ Toker, *a.g.t.*, s. 240-243.

¹⁹⁷ BOA, DH-KMS, 49-2/46, Lef: 1/1-13.

¹⁹⁸ BOA, DH-KMS, 49-2/46, Lef: 12, 14.

¹⁹⁹ Şaban Ortak, *Millî Mücadele'de İzmit Mutasarrıfı Ali Suat Bey ve Faaliyetleri*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum 1998, s.66.

²⁰⁰ Ortak, *a.g.t.*, s.65-66.

²⁰¹ BOA, DH-KMS, 49-2/60, Lef: 5; Toker, *a.g.t.*, s. 248-250.

²⁰² Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul*, 2. bs., İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s.43.

topraklarının yabancılara değil yine devlete gitmesini sağlamak suretiyle Rumların bölgede nüfuz edinmesinin önüne geçmeyi hedeflemiştir. Osmanlı Hükümeti, Türk topraklarının satılması gibi hadiselerin yanında Balkan Savaşlarıyla mübadele edilmiş Rumlardan Osmanlı topraklarına geri dönenlerin kabul edilmemesi kararını da almıştır²⁰³. Benzeri bir durum daha belirtmek gerekirse bölgeye gönüllü adıyla Rum gençlerinin yollandığı, Şile Takip Kumandanlığı tarafından fark edilip İstanbul'a bildirilince Dâhiliye Nazırı, Polis Müdüriyeti'ne yolladığı bir yazı ile bunun önüne geçilmesini istemiştir²⁰⁴. Fakat Yunan-Patrikhane ikilisinin nazarında Osmanlı Devleti'nin aldığı bu kararların bir ehemmiyeti yoktu, faaliyetlerini de hızla devam ettiriyorlardı. Osmanlı Devleti bu durumlara yeterince müdahale etme imkânını bulamayınca Marmara Bölgesi çete hareketlerinin yoğun olarak görüldüğü, asayişsizliğin kol gezdiği bir yer haline gelmişti. Hakikatte, toprakları işgal altında olan Devlet'in, çetelerin önlenmesi noktasında aldığı kararları uygulamaya geçirebilme şansı pek yüksek değildi. Çünkü İtilaf Devletlerinin "olur"u olmadan herhangi bir işe girişmesi kolay değildi ve o İtilaf Devletleri Marmara Bölgesi'nde çetecilik faaliyetlerinde bulunan Rum ve Ermeni çetelerini silah, mühimmat ve işe noktalarında destekliyorlardı. Nitekim İtilaf Devletleri, Osmanlı coğrafyasında asayiş ve emniyetin sağlanmasını istememekte ve "karışık ortam" yaratmak için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

SONUÇ

Marmara Bölgesi'nde İngilizler, Yunanlılar ve Patrikhane tarafından şiddetle desteklenerek oluşturulan Rum ve Ermeni çeteleri köyleri basıp pek çok Müslüman Türk'ü katletmişlerdir. Çeteciler, halkın evlerini yağmalamışlar, her türlü fenalığı gerçekleştirmişlerdir. Osmanlı Hükümeti, Rum ve Ermeni çetelerinin Marmara Bölgesi'ndeki çetecilik faaliyetlerini önlemek adına gerekli tedbirleri alamamış, aldığı tedbirleri de yeterince uygulamaya koyamamıştır. 1918-1922 yılları arasında Rum ve Ermeni çeteleri Marmara Bölgesi'nin pek çok yerinde katliamlar gerçekleştirmişlerdir.

Rum ve Ermeniler, nihai hedeflerine ulaşmak için birbirleriyle işbirliği içerisinde olmuşlardır. Amaçları, Türkleri diz çöktürmek ve *büyük devletlerin* de onayını almak suretiyle Marmara ve Doğu Anadolu'ya dönük emellerini gerçekleştirmektir. Marmara Bölgesi'nin birçok şehrini içerisine alan bir haritaya Yunanlılar, Doğu Anadolu'nun birçok şehrini içerisine alan bir haritaya da Ermeniler taliptirler. Bu isteklerini hayata geçirmenin yegâne yolu her iki bölgedeki Türkleri sindirmek ya da varlıklarını ortadan kaldırmaktır. Bunu gerçekleştirmek adına Rum ve Ermeni çetelerini ortaya çıkarmışlar, Marmara Bölgesi'ni adeta kana bulamışlardır.

Büyük hedefler doğrultusunda büyük umutlarla teşekkül eden bu Rum ve Ermeni çeteleri bütün faaliyetlerine rağmen "*büyük hedef*"e ulaşmada başarılı olamamışlardır. Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Milli Mücadele hareketinin başarıya ulaşmasıyla; Rum ve Ermeniler "*büyük hedef*"lerini gerçekleştiremeyeceklerini anlamışlardır. Nihayetinde; Milli Mücadelecilerin gayretleri sonucunda bölgedeki çete hareketleri son bulmuş, pek çok çeteci öldürülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA

Arşiv Belgeleri

A) Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Babıâli Evrak Odası (BOA, BEO)

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye 3. Şube (DH. EUM. 3. ŞUBE)

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi (BOA, DH. EUM. AYS)

Dâhiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (BOA, DH. KMS)

Meclis-i Vükela Mazbataları (BOA, MV)

B) Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE)

²⁰³ BOA, BEO, Umumi Nu: 345376.

²⁰⁴ BOA, DH. KMS, 60-2/11.

Gazeteler ve Dergiler

Açıksöz
Alemdar
İzmir'e Doğru
Peyam-ı Sabah
Vakit
Yenigün
Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD)

Kitaplar

- ADIVAR, Halide Edip, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, Özgür Yayınları, İstanbul 2004.
- Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi II Anadolu'da Yunan Mezalimi*, Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1996.
- ATATÜRK, M. Kemal, *Nutuk (1919–1927)*, yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2005.
- ATATÜRK, M. Kemal, *Nutuk-Vesikalar*, c. 3, 14. bs., Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1973.
- BIYIKLIOĞLU, Tevfik, *Trakya'da Millî Mücadele*, c. I, 3. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992.
- CEBESÖY, Ali Fuat, *Millî Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, İstanbul 2000.
- CRİSS, Bilge, *İşgal Altında İstanbul*, 2. bs., İletişim Yayınları, İstanbul–1994.
- ÇUKUROVA, Bülent, *Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ardıç Yayınları, Ankara 1994.
- ERTÜRK, Hüsamettin, *İki Devrin Perde Arkası*, haz. Samih Nafiz Tansu, Nurgök Matbaası, İstanbul 1957.
- GÜLER, Ali, *İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- GÜNER, Zekai, *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918–13 Mayıs 1920)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998.
- HİÇYILMAZ, Ergun, *Kaldırın Şafakları İpsiz Recep*, (yay. evi, yay. yeri ve tarih yok).
- JAESCHKE, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, çev. Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.
- KANSU, Mazhar Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, c. 1, 2. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1986.
- KARABEKİR, Cemal, *Maçka Silâhbanesi Hatıraları*, Nehir Yayınları, İstanbul 1991.
- KAZMAZ, Süleyman, *İpsiz Recep*, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı, Ankara 1996.
- Lütfi Simavi, *Osmanlı Sarayı'nın Son Günleri*, Hürriyet Yayınları, İstanbul-ty.
- ÖZDEMİR, İlder, *Yahya Kaptan*, Körfez Gazetesi Yayınları, Gebze 1977.
- ÖZEL, Sabahattin, *Millî Mücadele'de İzmit-Adapazarı ve Atatürk*, Derin Yayınları, İstanbul 2005.
- SEREZ, Mehmet, *Atatürk ve Millî Mücadele'de Tekirdağ*, Tekirdağ Valiliği Yayınları, Tekirdağ 2004.
- SMITH, Michael Llewellyn, *Yunan Düşü*, çev. Halim İnal, Ayraç Yayınevi, Ankara 2002.
- SOFUOĞLU, Adnan, *Kuvâ-yı Milliye Dönemi'nde Kuzeybatı Anadolu (1919–1921)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994.
- SOFUOĞLU, Adnan, *Millî Mücadele Dönemi'nde Kocaeli*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.
- SONYEL, R. Salahi, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, c. I, 3. bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- SUNATA, İ. Hakkı, *İstanbul'da İşgal Yılları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. bs., İstanbul 2009.
- TANSEL, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, c. 1, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.
- TEMEL, Mehmet, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, 3. bs., Genelkurmay Yayınları, Ankara 1999.
- URAS, Şükrü, *Yahya Kaptan*, Akba Yayınevi, İstanbul 1968.
- YALKIN, M. Razi, *Bulgar Sadık*, anlatan M. Sadık Poğda, İkinci Basım, Gün Basımevi, İstanbul 1944.

YALKIN, M. Razi, haz. Serpil Sürmeli, *Bir Türk Casusunun Mütareke Hatıraları*, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Erzurum 2007.

YILDIZTAŞ, Mümin, *İpsiz Recep "Emice"*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.

YÜCE, Rifat, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, Türk Yolu Matbaası, İzmit 1945.

Makaleler

BİRİNCİ, İhsan, "Hrisantos Nasıl Öldürüldü?", *Hayat Tarih Mecmuası*, y.6, c. 1/ sy. 6 (Temmuz 1970).

CAN, Fahri, "Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra İlk Millî Kuvvet Nasıl kuruldu?", *Yakın Tarihimiz*, Cilt: 2, (yay. yeri ve tarih yok).

CAN, Fahri, "Kurmaya Albay Bakkal Todori'nin Hikâyesi", *Yakın Tarihimiz*, Cilt: 2, (yay. yeri ve tarih yok).

ÇİÇEK, Rahmi, "Millî Mücadele'de Ermeni-Rum-Yunan İttifakı'nın Anadolu Basınındaki Yankıları", *Atatürk Yolu Dergisi*, y. 3, c. 2/ sy. 6, (Kasım 1990).

GÖK, Dursun, "Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea", *Selçuk Üniversitesi Ata Dergisi*, sy. 8, (Konya 1998).

OKUR, Mehmet, "Millî Mücadele Dönemi'nde Fener Rum Patrikhanesinin ve Metropolitlerin Pontus Rum Devleti Kurulmasına Yönelik Girişimleri", *Atatürk Yolu Dergisi*, sy. 29–30, (Mayıs-Kasım 2002).

ÖKTE, Ertuğrul Zekai, "Yunanistan'ın İstanbul'da Kurduğu Gizli İhtilal Cemiyeti: Kordus", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sy. 40, (Ocak 1971).

Özgüç, Ağâh, "Hrisantos'u Kim Öldürdü?", *Popüler Tarih*, sy. 21, (Mayıs 2002).

RADO, Şevket, "Birinci Umumî Harpte ve Mütareke Günlerinde İstanbul", *Hayat Tarih Mecmuası*, y. 7, c. 1/ sy. 2, (1 Mart 1971).

SAYLAN, Gürkan Fırat, "İşgal İstanbul'unda Eli Kanlı Bir Örgüt: Hrisantos Çetesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 44, (Erzurum 2010).

SOFUOĞLU, Adnan, "Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesinin Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. X/ sy. 28, (Mart 1994).

ÜNLÜ, Mucize, "Mütareke Yıllarında İstanbul Merkezli Pontusçu Faaliyetler", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 2004–2/ sy. 9.

Tezler

ALKAN, Hakan, *Tarihsel Süreç İçerisinde Fener Rum Patrikhanesi ve Türkiye*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996.

ATALAY, Bülent, *Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasî Faaliyetleri 1908–1923*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2001.

BAŞER, Edip, *Mütareke'den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2000.

BAYIN, Bilgen, *Millî Mücadele Dönemi'nde Edirne 1918–1922*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne–2005.

ÇAM, Yusuf, *Millî Mücadele'de İzmit Sancağı*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 1991.

ERDÖL, Neşe, *Mondros'tan Samsun'a İstanbul'un Ekonomik, Sosyal, Kültürel Durumu ve Mustafa Kemal Paşa (30 Ekim 1918–19 Mayıs 1919)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2003.

HÜLAGU, Orhan, *Millî Mücadele Dönemi'nde Bursa ve Havalisi (1918–1922)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.

ORTAK, Şaban, *Millî Mücadele'de İzmit Mutasarrıfı Ali Suat Bey ve Faaliyetleri*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum 1998.

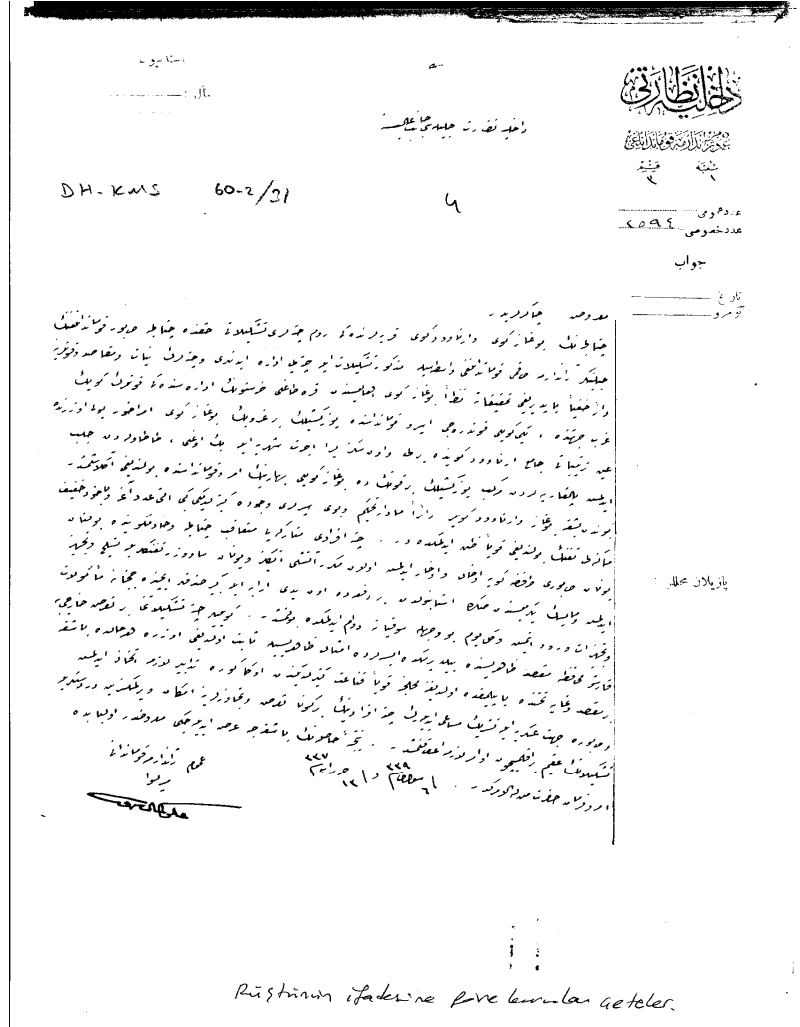
ÖZEL, Turgut, *Kocaeli Yarımadası'nda Millî Mücadele ve Yahya Kaptan*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1996.

TOKER, Hülya, *Mütareke Dönemi'nde İstanbul Rumları*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2004.

Turan, Bünyamin, *İzmit Livası'nda Yunan Mezalimi (1920-1921)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 1996.

EKLER

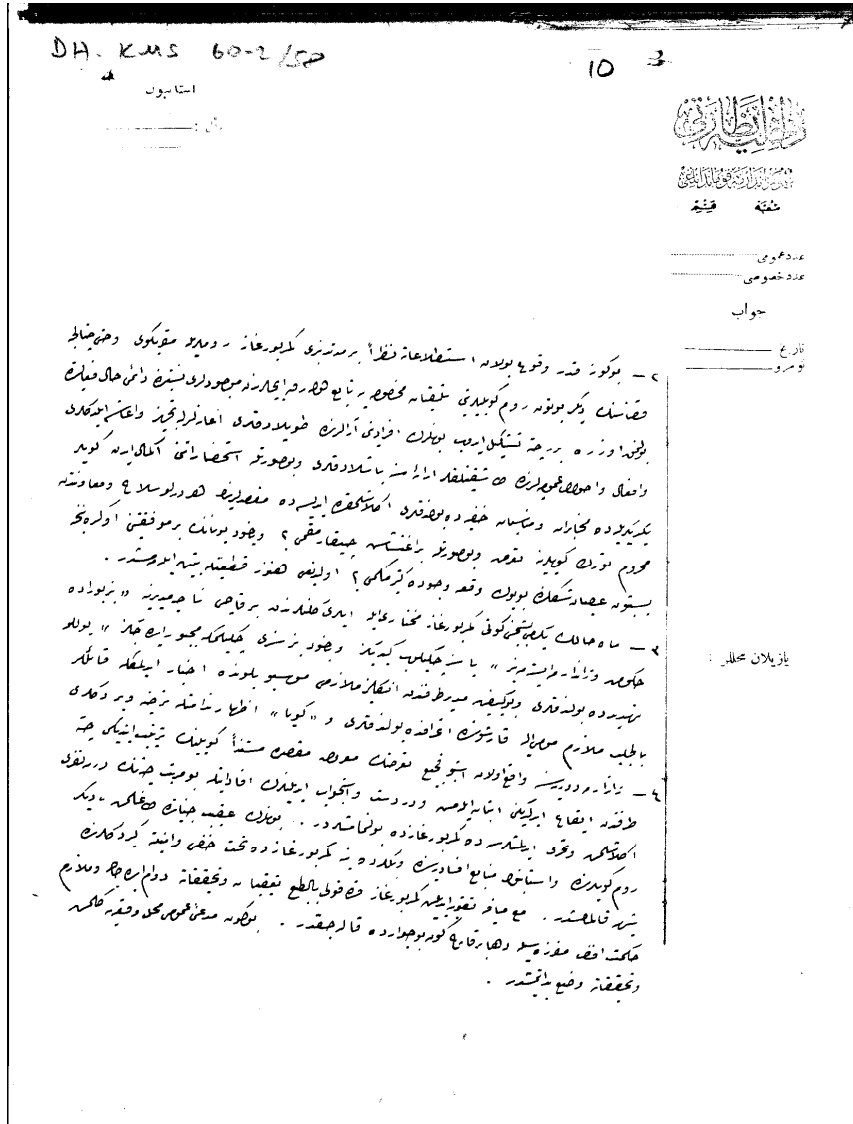
EK-1

BOA, DH-KMS, 60-2/31, Lef: 4.

Istranca ve havalisinde icra-yı şekavet eyleyen Rüştü çetesinin 28 Nisan 1921'de Karaburun'a gelerek Yeniköy ahalisinden 187 lira alması müteakibinde Kunduracı Espro İstanbul'a gelmiş ve doğruca Patrikhane'ye gitmek suretiyle durumu ihbar etmiş ve nihayetinde Yunan Sefarethanesi ile Patrikhanenin işbirliği ve desteğiyle Boğazköylü Bahari kumandasında bir çete vücuda getirilmiştir. Bu husustaki belgeden bir kısım.

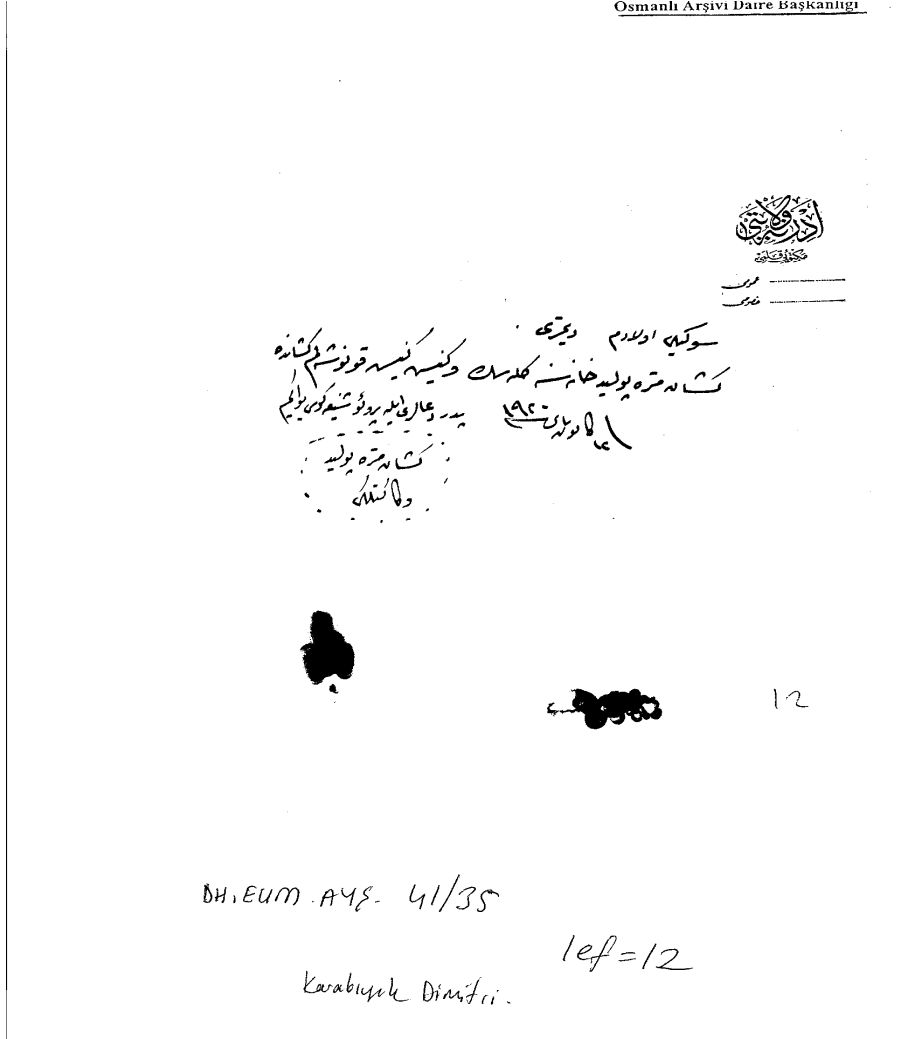
EK-2

BOA, DH-KMS, 60-2/58, Lef: 10.

Rum ve Ermeni çetelerinin Yunan-İngiliz desteğiyle yürüttüğü kışkırtma faaliyetleri neticesinde Rumlar, mesela, Kemerburgaz'da “*biç burada hükümet ve jandarma istemeyiz, ya siz çekilip gidiniz veyahut biz sizi çekilmeye mecbur edeceğiz*” diyecek kadar yüreklendiklerini gösterir belge.

EK-3

BOA, DH. EUM. AYŞ, 41/35, Lef: 12.

Karabıyık Dimitri çetesi, Trakya Bölgesi'nde uyguladığı katliam boyunca Patrikhane tarafından desteklenmiştir. Nitekim yakalandığında, üzerinden çıkan bazı evraklarda Keşan Metropolitliği'nin mührü resmiyesi bulunmuştur. Bu belge Keşan Metropolit'i'nin Dimitri'ye hitaben "Sevgili evladım Dimitri! Keşan metropolithanesine gelesin ve geniş geniş konuşalım Keşan'da" dediği belgedir.